

EL MESTRE DE CASES BARTOMEU SORIANO: DE TORTOSA A GIRONA

CARLES DORICO I ALUJAS

RESUM

Les dades que fins ara s'han publicat sobre Bartomeu Soriano (Rubiales, Terol, v. 1642-Girona, 1718) són escasses i la majoria fan referència a l'activitat que el mestre de cases desenvolupà després que a l'inici de la dècada de 1690 acudís a Girona atret pel volum de les obres que –principalment a la catedral– estaven en projecte o en curs d'execució a la ciutat. Més endavant participà en nombrosos treballs que s'hi emprengueren, part dels quals han estat esmentats ocasionalment en algunes publicacions i altres queden inèdits en espera que futures recerques en els arxius locals permetin aprofundir en el coneixement de la participació del mestre en l'activitat constructiva en terres gironines. Lluny d'aquest objectiu, la finalitat del present article és aportar informació sobre el recorregut vital i professional de Bartomeu Soriano abans de fer-se un lloc entre els artífexs de Girona, sovint extreta de documents generats en les poblacions on transcorregué la major part de la seva vida i on es féu càrrec d'un seguit de treballs que li proporcionaren el prestigi en el qual es fonamentà l'èxit de les seves empreses posteriors.

Paraules clau: Esparreguera, Sant Pere de Riudebitlles, Vilanova i la Geltrú, Barcelona, fra Josep de la Concepció, retaule, aqüeducte, campanar, arrambador

En els darrers anys del segle XVII i en els primers del XVIII, Bartomeu Soriano participà en les principals construccions que es portaren a terme a Girona, ciutat on el mestre s'establí en l'etapa final de la seva vida, després d'haver treballat en diferents poblacions del sud i del centre de Catalunya. Home que es pot intuir que estava dotat d'una forta personalitat i que tenia amistats influents en els estaments militar i eclesiàstic, les primeres notícies que tenim de la seva estada a Girona posen de manifest la determinació amb què es féu un lloc entre els professionals d'un àmbit geogràfic que no li era familiar. Tot just arribat a la ciutat, l'any 1691 aconseguí introduir-se en les obres que llavors es realitzaven a la façana principal de la catedral i a l'escalinata monumental destinada a proporcionar-li accés, i ben aviat es convertí en un dels mestres de cases més actius de la ciutat, encapçalant amb freqüència equips formats per operaris locals o forans i sovint comptant amb la col·laboració d'algun dels seus fills, mestres de cases com ell.

Quan Bartomeu Soriano arribà a Girona tenia prop de cinquanta anys i cal pensar que ja tenia un cert renom entre els mestres de cases del Principat. Havia nascut al regne d'Aragó, si bé sembla que quan encara era jove es traslladà a Catalunya i, probablement, fou aquí on aprengué les tècniques de la construcció. A l'inici de l'última dècada del segle XVII residia habitualment a Sant Pere de Riudebitlles, on s'havia establert després d'haver passat uns anys a Esparreguera i abans a Tortosa, primera població catalana on el podem documentar. En el transcurs de la seva vida, Bartomeu Soriano estigué vinculat a diversos artífexs de reconeguda vàlua i, ben aviat, el trobem treballant al costat dels escultors Joan i Francesc Grau i Domènec Rovira II i del mestre de cases Josep Juli I, iniciador d'una nissaga d'arquitectes present en moltes de les obres que s'executaren a casa nostra durant més d'un segle. Tanmateix, qui sens dubte contribuí més decisivament a consolidar la carrera de Bartomeu Soriano fou el religiós carmelita i cèlebre tracista fra Josep de la Concepció, gràcies al suport del qual aconseguí les primeres feines importants que li coneixem. En les següents pàgines exposarem les escasses notícies que tenim dels primers anys de vida del mestre aragonès i ens centrarem en les activitats que el mantingueren ocupat en el període anterior a la seva arribada a Girona, tot dedicant unes línies a les obres que emprengué lluny d'aquesta ciutat quan Girona i les poblacions de la rodalia ja s'havien convertit en la seva principal font de treball.

L'ENTORN FAMILIAR DE BARTOMEU SORIANO

Bartomeu Soriano era oriünd de Rubiales, una petita població situada a pocs quilòmetres al sud-oest de la ciutat de Terol, on nasqué en una data que es pot situar vers l'any 1642. Era fill del pagès Pere Soriano i de la seva esposa, Caterina Mateu, que enviudà encara jove i contragué segones núpcies amb un home de qui només sabem que duia el cognom Gargallo i que probablement vivia a Allepuz, població també del bisbat de Terol situada prop del Maestrat. La desaparició dels llibres sacramentals de la parròquia de l'Assumpció de Rubiales no ens permet aproximar-nos amb més precisió als orígens de Bartomeu Soriano, dels quals tot el que ara per ara coneixem procedeix de documents estesos quan el mestre de cases ja havia arribat a l'edat adulta.¹ Igualment, gràcies a documentació relacionada amb l'activitat professional del mestre, sabem que fruit del segon matrimoni de Caterina Mateu nasqué Josep Gargallo, que aprengué l'ofici de mestre de cases com el seu germanastre i col·laborà amb ell en alguns treballs.² Sorprenentment, en un document notarial datat el 1710 en el qual Bartomeu Soriano –ja establert a Girona– atorgà poders a Josep Gargallo perquè podés actuar en nom seu a Barcelona, no es féu menció de l'ofici de mestre de cases d'aquest, sinó que s'indicà que era estudiant i que residia a la capital del Principat.³

El document més antic relatiu a Bartomeu Soriano que fins ara ha estat possible localitzar fou estès l'any 1674 a Tortosa, ciutat en la qual el mestre aragonès feia feines de picapedrer probablement des d'anys enrere.⁴ Es tracta

¹ El possible any de naixement de Bartomeu Soriano es desprèn de l'edat indicada en l'anotació feta en el llibre de recaptació del cadastre de la ciutat de Girona de l'any 1717, poc abans que el mestre de cases morís (Arxiu Municipal de Girona, AMGI, *Cadastre de 1717*, f. 71). El lloc de naixement i el nom dels progenitors consten en els capítols matrimonials signats per Bartomeu Soriano a Tortosa l'any 1674 (vegeu la nota 4). El segon matrimoni de la mare del mestre es dedueix dels documents citats a les notes 2 i 3.

² Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), notarians, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castell, *Manual*, 1683 (LLO 342-1), f. 383r-384r: 18 de setembre de 1683, i Arxiu Històric de Girona (AHG), notarians, Girona 8, not. Pere Rosselló, *Manual*, 1692 (Gi-8 522), s.f.: 7 de març de 1692.

³ AHG, notarians, Girona 4, not. Francesc Puig, *Manual*, 1710 (Gi-4 706), s.f.: 8 d'abril de 1710.

⁴ Arxiu Comarcal del Baix Ebre (ACBEB), notarians, Tortosa, not. Salvador Bordes, *Capítols matrimonials*, 1674-1691 (reg. 2.032), s.f.

dels capítols matrimonials signats el 6 d'abril de l'esmentat any davant d'un notari tortosí poc abans que se celebrés la cerimònia religiosa que havia de solemnitzar l'enllaç de Bartomeu Soriano amb Esperança de la Hoz, filla d'un ramader de Castelló de la Plana mort a Tortosa uns anys abans⁵ i llavors sota la tutela del seu germà, Domènec de la Hoz, també ramader i domiciliat a la mateixa ciutat. Segons es pot llegir en el document, Domènec de la Hoz no dotà la seva germana amb cap suma en efectiu si bé li costejà un aixovar valorat en 60 lliures, mentre que Bartomeu Soriano es comprometé a fer una donació de 50 lliures a la seva futura esposa. Val la pena consignar que la forma del cognom «de la Hoz», emprada en els capítols matrimonials i en altres escrits referents a la família de la núvia, es convertí en «Lahoz» en aplicar-se posteriorment a la que havia esdevingut esposa de Bartomeu Soriano.

Atès que quan Bartomeu Soriano es casà amb Esperança de la Hoz probablement ja tenia més de trenta anys, és possible que aquesta no fos la seva primera esposa, cosa que la informació actualment disponible no permet determinar. Dels cinc fills que sabem amb certesa que tingué Bartomeu Soriano i que, com ell, es dedicaren a la construcció –Josep, Joan, Benet, Francesc i Agustí–, consta que la mare de tots ells fou Esperança de la Hoz. Si anteriorment el mestre de cases havia tingut un o més fills amb una hipotètica primera esposa, és improbable que haguessin superat la infantesa i, en el cas d'haver arribat a l'edat de treballar, no disposem de cap testimoni escrit que permeti pensar que romanguessin al costat del pare.

Com tindrem ocasió de veure més endavant, Josep i Joan Soriano, els dos fills més grans, compartiren amb Bartomeu Soriano la responsabilitat de portar a terme diverses obres tant a Girona com en altres poblacions, però la prematura mort d'ambdós impedí que arribessin a posar-se al front del negoci familiar, com sembla que el mestre havia previst inicialment i els hauria

⁵ ACBEB, notaries, Tortosa, not. Josep Colomer, *Testaments, 1674-1682* (reg. 2.046), s.f.: 4 de maig de 1668. Testament de Joan de la Hoz, ramader de Castelló de la Plana resident a Tortosa, fill de Joan de la Hoz i Josepa Blasco; casat amb Francesca Tirado i pare de Domènec, Àgata i Esperança.

correspost per ordre de naixement.⁶ Benet Soriano, el menys conegut dels cinc germans,⁷ amb prou feines col·laborà amb el seu pare, segurament perquè, com a Josep i a Joan, la mort li arribà prematurament; l'únic document localitzat fins ara que deixa constància de la seva activitat professional alhora que el vincula a una obra dirigida pel mestre aragonès és un contracte notarial relatiu als treballs que a partir de l'any 1709 es realitzaren a l'església parroquial de la Bisbal,⁸ continuació dels iniciats vuit anys abans per Bartomeu i Josep Soriano juntament amb altres artífexs. Francesc Soriano, potser en veure's predestinat a ocupar un lloc secundari en la línia successòria del pare, optà per traslladar-se a Barcelona i ingressar al gremi de mestres de cases de la ciutat, situació que li permeté relacionar-se amb els principals contractistes del Principat i estendre la

⁶ Josep Soriano nasqué en un dia i un lloc que desconeixem; començà a treballar al costat del seu pare a Esparreguera i, mentre visqué, participà en la majoria d'obres que aquell contractà; l'existència de Josep Soriano estigué marcada per la violència: poc després d'arribar a Girona ferí mortalment amb arma de foc un obrer de Quart (AHG, notarians, Girona 1, not. Joan Silvestre, *Manual*, 1695, Gi-1 1.058, s.f.: 29 de març de 1695) i l'any 1707, quan residia a Vilanova de Cubelles (part de Vilanova i la Geltrú), ell mateix perdé violentament la vida a mans d'un grup de persones que l'atacaren a Sant Martí Sarroca (Arxiu Parroquial de Sant Antoni, Vilanova i la Geltrú, APSAVG, *Llibre 6 d'òbits*, 1699-1724, f. 262: 10 de juny de 1707). Joan Soriano, de qui també ignorem el dia i el lloc de naixement, probablement participà, igual que el seu germà, en algunes de les obres que Bartomeu Soriano portà a terme a Esparreguera i, més tard, en els primers encàrrecs que aquest rebé a Girona; el març del 1700 ingressà al gremi gironí de mestres de cases i picapedrers (AHG, notarians, Girona 3, not. Ramon Vila, *Manual*, 1700, Gi-3 716, s.f.: 25 de març de 1700) i cinc mesos després morí a la mateixa ciutat de Girona (Arxiu Diocesà de Girona, ADG, parròquies, Girona, Sant Nicolau, *Llibre II de matrimonis i defuncions*, 1659-1752, MO-2, f. 60r: 18 d'agost de 1700).

⁷ Benet Soriano es pot identificar amb el fill que Bartomeu Soriano i la seva esposa Esperança tingueren a Girona l'any 1691, poc després d'instal·lar-se a la ciutat (ADG, parròquies, Girona, Sant Feliu, *Llibre X de baptismes*, 1680-1706, B-10, f. 120v: 19 de setembre de 1691); dels set noms que es donaren al noutat a la pila baptismal sembla que no prevalgué el primer, Narcís, sinó el que rebé en quart lloc, Benet (notícia donada, indicant únicament el primer nom, per Montserrat MOLI FRIGOLA, «Miquel Pontic y las fachadas de la catedral de Gerona. Pau Costa y Bartomeu Soriano», *Actas III Congreso Internacional «El franciscanismo en la Península Ibérica y su legado»*, Ciudad Rodrigo, 15-17 de octubre de 2009, editades per Ediciones El Almendro, Córdoba, 2010, vol. I, pàg. 395-410).

⁸ AHG, notarians, districte de la Bisbal, la Bisbal, not. Francesc Vilosa, *Manual*, 1708-1709 (LB 836), s.f.: 24 de maig de 1709 (contracte signat per Bartomeu Soriano, Benet Soriano i Gabriel Picapeper per a la construcció de diversos elements arquitectònics del temple). L'obra de l'església parroquial de la Bisbal l'havien iniciat Bartomeu Soriano, el seu fill Josep i els escultors Antoni i Marià Riera, també pare i fill, l'any 1701 (AHG, notarians, districte de la Bisbal, la Bisbal, not. Josep Riera, *Manual*, 1700-1701, LB 46, s.f.: 6 de setembre de 1701).

seva activitat a diverses localitats catalanes, entre les quals Cervera, on durant més de vint anys exercí el càrrec d'arquitecte major de la Universitat.⁹ Agustí Soriano treballà com a fadrí a les ordres de Bartomeu Soriano durant prop de deu anys i només adquirí el grau de mestre quan l'avançada edat d'aquell el portà a fer-se càrrec de les feines que llavors estaven en curs d'execució; mort el pare i amb Francesc Soriano –l'únic germà viu– establert a Barcelona, passà a ocupar el lloc privilegiat que Bartomeu Soriano havia assolit entre els mestres de cases de Girona, i esdevingué el continuador de la seva obra a la ciutat i a les poblacions veïnes.¹⁰

BARTOMEU SORIANO, PICAPEDRER A TORTOSA

Després de passar la infància a Rubiales i potser de traslladar-se a Allepuz quan Caterina Mateu contragué segones núpcies, Bartomeu Soriano orientà la seva activitat professional vers el camp de la construcció, probablement

⁹ Francesc Soriano nasqué a Girona l'any 1694 (ADG, parròquies, Girona, Sant Feliu, *Llibre X de baptismes, 1680-1706*, B-10, f. 153r: 23 de febrer de 1694; notícia donada per Montserrat MOLI FRIGOLA, «Miquel Pontic y las fachadas de la catedral..., *op. cit.*»). Se'l pot documentar per primera vegada a Barcelona l'any 1718, treballant juntament amb altres mestres de cases de la capital del Principat a les drassanes de la ciutat (Manuel ARRANZ, *Mestres d'obres i fusters. La construcció a Barcelona en el segle XVIII*, Barcelona, Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona, 1991, pàg. 457-458). La seva actuació al front de les obres de la Universitat de Cervera fou objecte d'aferissades controvèrsies (Josep M. MONTANER I MARTORELL i Josep MORA I CASTELLÀ, «La Universitat de Cervera: anàlisi d'un edifici paradigma de l'arquitectura del segle XVIII», *Miscel·lània Cerverina*, vol. III, 1985, pàg. 137-157), mentre que seriosos problemes econòmics sorgits en altres obres que emprengué li ocasionaren l'empresonament temporal i l'expropiació dels seus béns (Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, AHPB, not. Francesc Bosch i Soler, *Manual, 1735-1739*, reg. 926/7, f. 116r-119v: 11 de desembre de 1736). Morí a Barcelona l'any 1754 (AHPB, not. Josep Bosom i Grosset, *Segon llibre de testaments publicats, inventaris i encants, 1739-1771*, reg. 977/29, f. 19r-23r: 7 de maig de 1754; publicació del testament: 18 de maig de 1754).

¹⁰ Agustí Soriano nasqué a Vilanova de Cubelles l'any 1696 (APSAVG, *Llibre 3 de baptismes, 1655-1699*, f. 620: 29 d'agost de 1696). L'any 1716 ingressà al gremi de mestres de cases i picapedrers de Girona (AHG, not. Ramon Vila, *Manual, 1716*, Gi-3 732, s.f.: 25 de març de 1716), ciutat on desenvolupà gran part de la seva activitat professional. A diferència de Bartomeu Soriano, que s'ocupà principalment dels aspectes pràctics de la construcció, Agustí Soriano potenció el vessant tècnic i creatiu de l'ofici i projectà moltes de les obres que li encarregaren, les traces d'algunes de les quals s'han conservat fins als nostres dies i es poden veure en diversos arxius (AMGI, AHG, ACA i Archivo General de Simancas). Morí a Girona l'any 1752 (AMGI, *Cadastre de 1752*, f. 739).

buscant en una població més gran que la vila on la família tenia el domicili l'obrador d'un mestre de cases o picapedrer que li oferís la possibilitat de rebre una formació satisfactòria. Ignorem qui fou aquest mestre, en quina població residia i quant de temps romangué al seu costat Bartomeu Soriano, l'activitat i parador del qual desconeixem fins que els capítols matrimonials esmentats més amunt el situen a Tortosa l'any 1674 treballant de picapedrer, ofici de límits poc definits amb el de mestre de cases que documents gairebé contemporanis també li atribueixen i que acabaria convertint-se en el que practicaria habitualment.¹¹ Tanmateix, no és estrany que, en establir-se a Tortosa, Bartomeu Soriano es dediqués de manera preferent al treball de la pedra, atès que prop de la ciutat s'explotaven unes pedreres de les quals s'extreia un jaspi d'extraordinària qualitat que era molt valorat tant a Catalunya com a la resta de la Península i que, fins i tot, s'exportava a Itàlia, on rebia el nom de *brocatello* per la semblança que presentava amb un teixit de brocat (fig. 1). L'habilitat que cal suposar que Bartomeu Soriano arribà a adquirir en el treball d'aquesta pedra sens dubte era ben coneguda pels professionals de la construcció de la ciutat i, com exposarem a continuació, li facilità l'accés al primer encàrrec important que ens consta que rebé.

En el temps que Bartomeu Soriano residia a Tortosa s'estava bastint a la ciutat el nou convent de carmelites descalços de Nostra Senyora del Miracle, destinat a substituir l'edifici ocupat pels religiosos des de la fi del segle XVI i parcialment destruït l'any 1642 en el transcurs del setge que l'exèrcit francès havia posat a la població. Els carmelites havien pres la decisió de portar a terme l'obra l'any 1664 i havien encarregat el projecte al tracista fra Josep de la Concepció, que mentre duraren els treballs es desplaçà diverses vegades a Tortosa per controlar la feina dels mestres de cases, sembla que no gaire competents en la pràctica de l'ofici. Malgrat l'escassetat de recursos econòmics dels religiosos, l'any 1674 ja s'estava cobrint l'església i el 1683 es pogueren

¹¹ En un document datat el 21 de novembre de 1675 (vegeu l'apèndix documental, document 1) s'atribueix a Bartomeu Soriano l'ofici de mestre de cases. Posteriorment, aquest és l'ofici que s'indica amb més freqüència en referir-se al mestre aragonès, encara que esporàdicament se'l segueix qualificant de picapedrer, fins i tot anys després d'haver-se establert a Girona (AHG, notariais, districte de Girona, Cassà de la Selva, not. Domènec Xiberta, *Manual, 1708-1709* (Cs 62), f. 132v-135r: 26 d'agost de 1708).

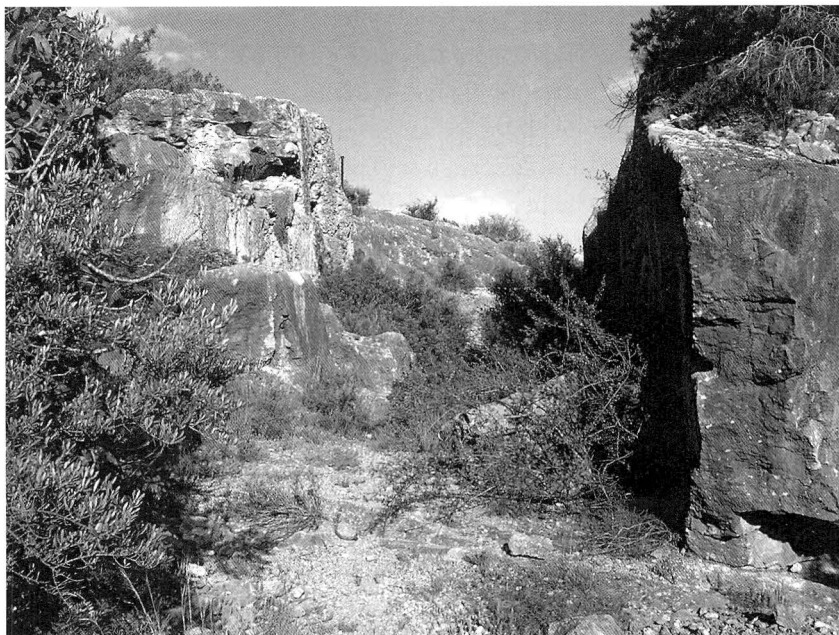

Figura 1. Visió d'un front d'explotació antic a la pedrera de jaspi anomenada de la Cinta, situada al sud de la ciutat de Tortosa. Fotografia: Joan-Hilari Muñoz.

donar per acabades les obres.¹² No seria estrany que Bartomeu Soriano, bé com a picapedrer o bé com a mestre de cases, hagués participat en les primeres fases de la construcció del convent i hagués conegut personalment fra Josep de la Concepció amb motiu del seguiment que aquest realitzava de la feina. Fos com fos, tot fa pensar que el tracista, durant alguna de les seves estades a Tortosa, tingué notícies de la destresa del mestre aragonès en el treball del jaspi i es convertí en el seu valedor davant dels obrers de l'església parroquial de Santa Eulàlia d'Esparreguera, en aquell temps enfrontats amb el problema de trobar un artífex capacitat per fer-se càrrec de l'acabament del pedestal de pedra del retaule major del temple, conjunt iniciat uns anys abans d'acord amb les directrius donades pel mateix fra Josep i executat parcialment sota la supervisió del tracista.

¹² Carme NARVÁEZ CASES, *El tracista fra Josep de la Concepció (1626-1690)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004, pàg. 94-98.

BARTOMEU SORIANO I FRA JOSEP DE LA CONCEPCIÓ:
RETAULE MAJOR DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL D'ESPARREGUERA (1675-1683)

La construcció del retaule major de l'església parroquial d'Esparreguera havia estat concertada l'any 1670 amb els escultors Joan i Francesc Grau i Domènec Rovira II, i amb el mestre de cases esparguerí Pau Ginestar. Els tres escultors havien d'ocupar-se de l'obra de fusta del moble i de la talla de l'escultura de pedra del pedestal, feines que s'havia estipulat que els serien retribuïdes amb l'elevada suma de 7.900 lliures i que havien de quedar totalment enllestides en el termini de nou anys. El mestre de cases s'havia compromès a construir la part arquitectònica del pedestal per la també notable quantitat de 3.700 lliures, amb l'obligació de deixar acabada la tasca en un termini màxim de tres anys per tal de permetre als escultors muntar els cossos del retaule a mesura que els anessin treballant. Els responsables de l'obra havien comptat en tot moment amb l'assessorament de fra Josep de la Concepció, tant en la definició de les característiques generals del retaule i en l'elecció del projecte que s'havia de portar a terme com en la selecció dels artífexs que s'havien d'encarregar de materialitzar-lo i en la redacció de les condicions que havien de regir l'execució dels treballs. Les circumstàncies que envoltaren el procés preparatori i les incidències que es presentaren a mesura que la feina avançava ja foren donades a conèixer per Cèsar Martinell¹³ i per l'historiador local Orenci Valls¹⁴ a mitjan segle passat i, posteriorment, Joan Bosch¹⁵ i Carme Narváez¹⁶ han aprofundit en l'actuació dels escultors, el primer, i en la intervenció de fra Josep de la Concepció, la segona. Tanmateix, en els estudis de cap d'aquests autors no s'esmenta la participació de Bartomeu Soriano en l'obra, de la qual fins ara només en teníem notícia gràcies a la publicació pòstuma de les notes preses per Orenci

¹³ Cèsar MARTINELL, *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya, Volum I, Els precedents. El primer barroc (1600-1670)*, pàg. 109 i 114, i *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya, Volum II, El barroc salomònic (1671-1730)*, pàg. 97, a *Monumenta Cataloniae*, vols. X i XI, Barcelona, Editorial Alpha, 1959 (vol. X) i 1961 (vol. XI).

¹⁴ Orenci VALLS I BROQUETES, *La vila d'Esparraguera i el seu terme*, Esparraguera, 1961, pàg. 53 i 142-144.

¹⁵ Joan BOSCH I BALLBONA, *Els tallers d'escultura al Bages del segle XVII*, Manresa, Caixa de Manresa, 1990, pàg. 56 i 74-75.

¹⁶ Carme NARVÁEZ CASES, *El tracista...*, op. cit., pàg. 191-194.

Valls a l'arxiu municipal d'Esparreguera,¹⁷ si bé aquestes notes, per la seva concisió, no permeten deduir el veritable abast de la feina realitzada pel mestre aragonès, que com veurem tot seguit consistí a acabar el pedestal de pedra després que es rescindís el contracte amb el mestre de cases Pau Ginestar.

Sintetitzant allò que expliquen els autors esmentats més amunt, podem concloure que els treballs de construcció del retaule havien avançat d'acord amb les previsions fetes en el contracte fins a la fi de l'any 1673 o a l'inici de l'any següent, quan Joan i Francesc Grau i Domènec Rovira II ja havien cobrat 1.200 lliures¹⁸ i Pau Ginestar havia rebut una quantitat igual.¹⁹ L'any 1674, els jurats de la vila –potser seguint indicacions de fra Josep de la Concepció– recriminaren a Pau Ginestar la imperfecció de la feina que fins llavors havia executat i, veient la impossibilitat d'aconseguir que les seves objeccions fossin preses en consideració, interposaren una denúncia contra el mestre de cases davant de la Reial Audiència. En resposta als arguments aportats pels jurats, Pau Ginestar manifestà la seva voluntat d'abandonar la feina, al·legant que altres encàrrecs li impedié dedicar-li

¹⁷ Orenç VALLS I BROQUETES, *Documents i notes concernents a la vila i terme d'Esparreguera*, Esparreguera, Comissió d'Homenatge, 1991, pàg. 333-372. Ultra les notícies relatives a Bartomeu Soriano, les notes aporten diversa informació sobre la construcció del retaule en els anys 1670, 1671, 1672 i 1676.

¹⁸ ACA, notarians, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castell, *Manual*, 1671 (LLO 330-1), f. 351v-352v: 25 de novembre de 1671 (Joan i Francesc Grau, 100 lliures) i f. 352v-353v: 25 de novembre de 1671 (Domènec Rovira, 100 lliures); *Manual*, 1672 (LLO 331-1), f. 57v-58r: 12 de febrer de 1672 (Francesc Grau i Domènec Rovira, 200 lliures), f. 90v-91r: 23 de març de 1672 (Francesc Grau i Domènec Rovira, 100 lliures) i f. 272r-274v: 8 de desembre de 1672 (Joan Grau i Domènec Rovira, 300 lliures), i *Manual*, 1673 (LLO 332-1), f. 421v-422r: 23 de desembre de 1673 (Joan Grau, 200 lliures). Un darrer document encapçalat per Domènec Rovira figura a l'índex del manual de 1674 (LLO 333-1) del mateix notari, però les pàgines en què hauria de trobar-se s'han perdut; probablement era l'època d'un pagament de 200 lliures fet a l'escultor els primers dies de l'any, equivalent al que rebé Joan Grau a la fi de 1673.

¹⁹ ACA, notarians, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castell, *Manual*, 1671 (LLO 330-1), f. 83v-84v: 25 de març de 1671 (100 lliures), f. 159r-159v: 29 de juny de 1671 (100 lliures) i f. 300v-301r: 4 d'octubre de 1671 (100 lliures); *Manual*, 1672 (LLO 331-1), f. 6r-6v: 7 de gener de 1672 (100 lliures), f. 86v: 20 de març de 1672 (100 lliures), f. 146v-148v: 20 de juny de 1672 (100 lliures), f. 251r-251v: 19 de setembre de 1672 (100 lliures) i f. 276r-276v: 23 de desembre de 1672 (100 lliures); *Esborrany*, 1673 (LLO 332-2), s.f.: 28 de març de 1673 (100 lliures), s.f.: 29 de juny de 1673 (100 lliures), i *Manual*, 1673 (LLO 332-1), f. 382r-383r: 19 de desembre de 1673 (200 lliures).

el temps necessari i afegint com a descàrrec que els responsables de l'obra havien decidit unilateralment que algunes parts del pedestal fossin de jaspi de Tortosa, material que ell no es considerava preparat per treballar. Per tal de posar fi al litigi i evitar les elevades despeses que ocasionava, el 9 de setembre del mateix any 1674, els jurats i el mestre de cases resolgueren de mutu acord demanar a fra Josep de la Concepció, a Joan i a Francesc Grau i a Domènec Rovira II que actuessin d'àrbitres del conflicte i, el dia següent, el tracista i els escultors proposaren que els jurats oferissin 1.000 lliures a Pau Ginestar en compensació de la feina que havia fet i encara no havia cobrat i que amb aquest pagament es donés per acabada la relació contractual entre ambdues parts. La proposta fou unànimement acceptada i la construcció del pedestal del retaule quedà temporalment en suspens, si bé el període d'interrupció dels treballs no fou tan llarg com han suposat la majoria d'autors que s'han ocupat dels fets.

Exclòs Pau Ginestar de l'obra, els jurats de la vila i els obrers de la parròquia ben aviat buscaren un artífex habituat a tallar les diferents pedres que havien d'integrar el pedestal i que tingués, a la vegada, els suficients coneixements de les tècniques constructives per responsabilitzar-se de l'acoblament de tots els components del conjunt. Cal suposar que en la recerca de l'artífex idoni els responsables de l'obra comptaren un cop més amb l'assessorament de fra Josep de la Concepció, que molt probablement els recomanà encarregar la feina a Bartomeu Soriano, l'habilitat del qual –com ja hem avançat– el tracista hauria tingut ocasió de conèixer amb motiu de les seves freqüents estades a Tortosa. El novembre de l'any 1675, el mestre aragonès ja s'havia desplaçat a Esparreguera i el dia 21 signà un contracte provisional amb els jurats i els obrers obligant-se a continuar l'obra que Pau Ginestar havia deixat inacabada.²⁰ En una clàusula d'aquest document s'estipulà que les característiques del treball les senyalarien fra Josep i els tres escultors responsables de la construcció del retaule, i que les indicacions del tracista i dels escultors s'especificarien en el contracte definitiu que Bartomeu Soriano signaria quan posés fil a l'agulla. Ara per ara desconeixem el contingut d'aquest segon contracte, que tal vegada no es formalitzà davant de notari, però gràcies al contracte provisional sabem

²⁰ Vegeu l'apèndix documental, document 1.

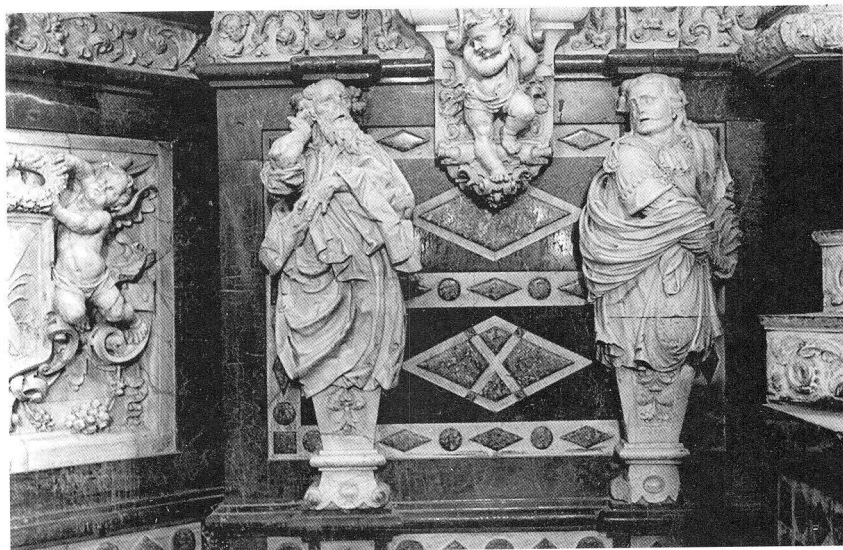

Figura 2. Detall del costat esquerre del pedestal del retaule major de l'església parroquial de Santa Eulàlia d'Esparreguera. Desaparegut. Fotografia: Procopi Llucià, Museu de Valls/Arxiu Cèsar Martinell.

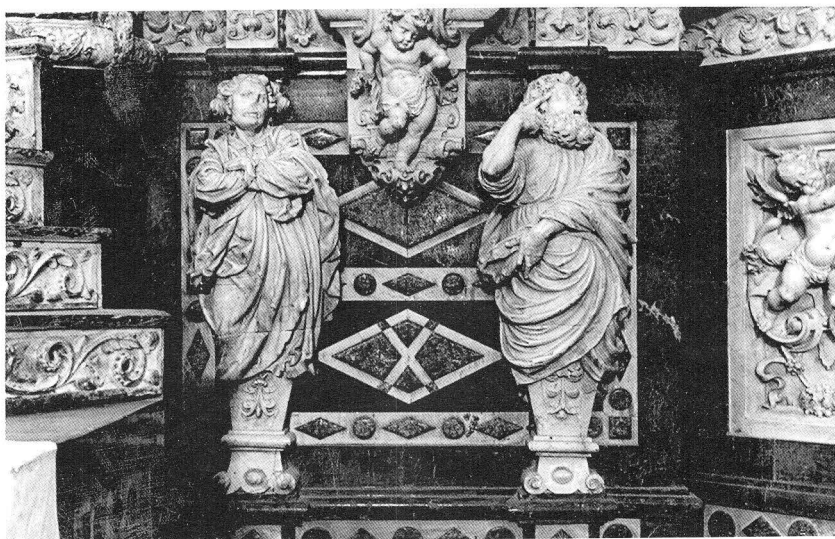

Figura 3. Detall del costat dret del pedestal del retaule major de l'església parroquial de Santa Eulàlia d'Esparreguera. Desaparegut. Fotografia: Procopi Llucià, Museu de Valls/Arxiu Cèsar Martinell.

que amb Bartomeu Soriano havien de col·laborar altres dos oficials i que cadascun rebria 10 rals per dia treballat i disposaria de casa per viure amb la família.

Sobre l'evolució de les obres del pedestal, que com es pot veure a les fotografies del retaule preses abans del 1936 es portaren a terme totalment (fig. 2 i 3), en tenim algunes notícies molt precises –bé que relatives a un període limitat– gràcies a la cura que tingué Orenci Valls de copiar literalment documentació avui desapareguda.²¹ Segons la informació recollida per aquest historiador, els primers mesos de l'any 1676 ja s'havien reprès els treballs i el dia 26 de març de l'esmentat any el picapedrer Antonio Vázquez cobrà 10 lliures i 16 sous per 36 jornals que dedicà a serrar pedra. El 18 de maig del mateix any, l'escultor Joan Grau, que en aquell temps no es trobava a Esparreguera, es desplaçà a la vila per tal de donar instruccions a Bartomeu Soriano i ensenyar-li «las medidas dels embotits hi ha de aver entre les figures». Vuit dies després, el mestre aragonès rebé 94 lliures i 14 sous per treballs fets entre el mes d'abril, «quan li vingueren los dos oficials de Tortossa», i la data del pagament. El mateix dia, els picapedrers Antonio Vázquez, Blas de Rozas i Jacinto Vilar cobraren 6 lliures i 14 sous un altre cop per jornals dedicats a serrar pedra.

L'abundància d'informació sobre la construcció del pedestal durant l'any 1676 no té continuïtat a causa de la destrucció soferta per la documentació municipal i parroquial en diferents moments històrics. La documentació notarial, en canvi, ens podria aportar algunes notícies sobre el progrés de la feina en els anys següents si un investigador amb mètodes de treball excessivament expeditius no hagués sostret dels manuals dels anys 1678 i 1683 tres documents encapçalats per Bartomeu Soriano i els responsables de l'obra del retaule. Malauradament, d'aquests documents només n'ha quedat l'anotació feta pel notari a l'índex dels llibres corresponents. És possible que el primer –estès entre el 24 novembre i el 5 desembre de l'esmentat any 1678– deixés constància d'un pagament parcial realitzat al mestre aragonès

²¹ Orenci VALLS I BROQUETES, *Documents i notes...*, op. cit., pàg. 370-372.

pel treball fet fins a aquelles dates,²² mentre que el segon i el tercer –estesos entre el 27 de novembre i el 5 de desembre de 1683– podrien correspondre a la cancel·lació de les obligacions contractuals i al pagament que Bartomeu Soriano rebé una vegada enllestida la tasca.²³

Si bé els esparguerins aconseguiren reunir els recursos necessaris per culminar l'obra del pedestal, com probablement corroborarien els dos documents de l'any 1683 desapareguts, el cos de fusta del retaule no tingué la mateixa sort. Els escultors Francesc Grau i Domènec Rovira II encara cobraren 100 lliures a compte del preu estipulat en el contracte el dia 30 de març de 1679, però no consta que després d'aquesta data rebessin cap altra quantitat.²⁴ Aturada la construcció del moble per raó del deteriorament de les finances de la vila, l'any 1687 els jurats encarregaren al daurador barceloní Francesc Vinyals la dauradura de l'interior del sagrari, feina a la qual destinaren la relativament modesta suma de 110 lliures.²⁵ Després d'aquesta despesa menor, no consta que s'invertís en el retaule cap quantitat important fins a l'any 1777, quan l'escultor Nicolau Traver i el fuster Jaume Comes s'encarregaren de completar amb l'estil propi d'aquell moment l'obra que havia quedat interrompuda més de cent anys abans (fig. 4).²⁶

²² ACA, notariais, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castell, *Manual*, 1678 (LLO 337). A la lletra O de l'índex es pot llegir «Los senyors obrers del retaula major de Esparreguera, f. 237» i a la lletra S, «Barthomeu Soriano, f. 237». Els fulls corresponents a aquest document han estat arrancats del llibre. Carme Narváez, en l'obra esmentada a la nota 12 (pàg. 192, nota 326), ja lamentà que «tota la documentació relativa al retaule, i, en general a la vila d'Esparreguera, va desaparèixer de l'Arxiu Municipal al llarg de les últimes dècades a causa –pel que sembla– del desbordat interès que sentia per ella un cronista local». L'interès d'aquest cronista probablement també afectà la documentació notarial.

²³ ACA, notariais, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castell, *Manual*, 1683 (LLO 342-1) i *Esborrany*, 1683 (LLO 342-2). A la lletra O de l'índex del manual es pot llegir «Obrers de la obra del retaula de Sparaguera, f. 484» i a la lletra S, «Barthomeu Soriano, f. 487». En el manual ha desaparegut el quadern que contenia els folis del 479 al 503 i a l'esborrany han estat arrancats els fulls que contenien els documents encapçalats pels obrers del retaule i per Bartomeu Soriano.

²⁴ Joan BOSCH I BALLBONA, *Els tallers d'escultura...*, op. cit., pàg. 74.

²⁵ ACA, notariais, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castell, *Esborrany*, 1687 (LLO 346), f. 130r-130v i 137r: 30 d'abril de 1687.

²⁶ Orenci VALLS I BROQUETES, *La vila d'Esparreguera...*, op. cit., pàg. 144.

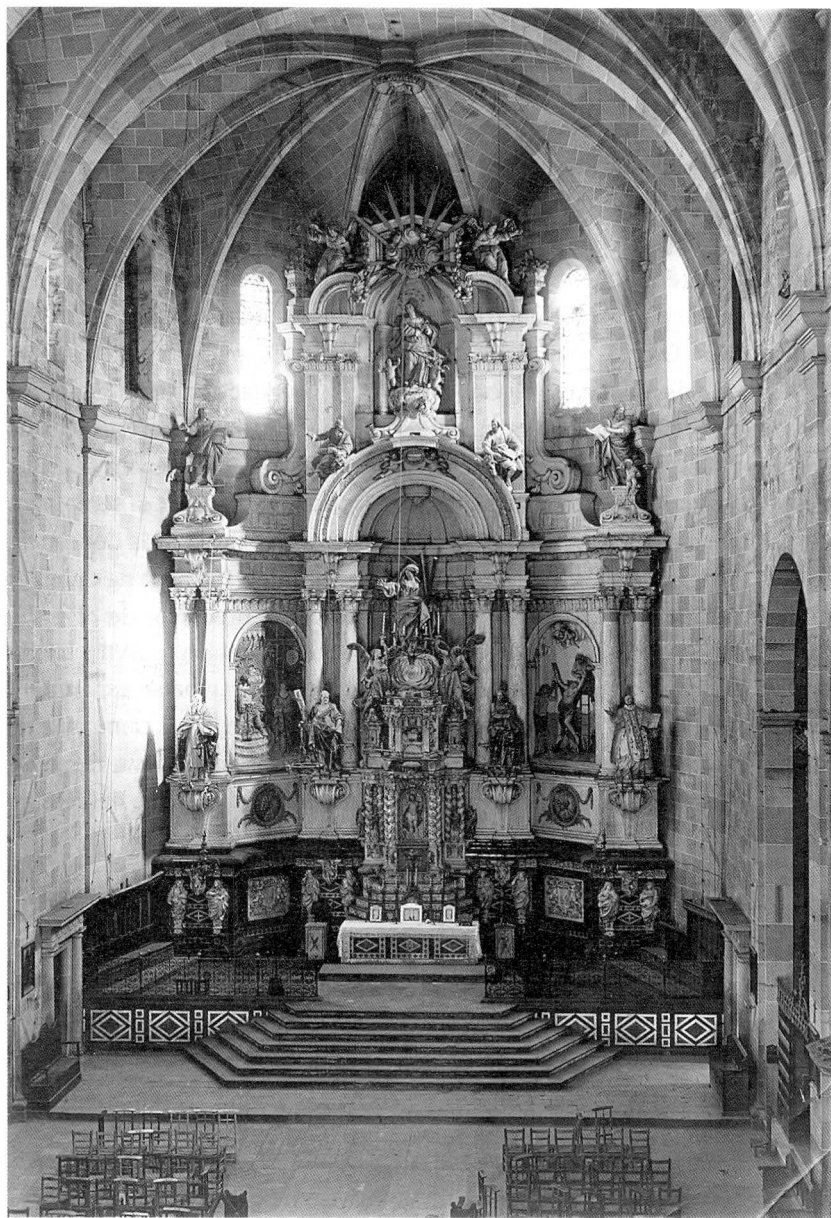

Figura 4. Retaule major de l'església parroquial de Santa Eulàlia d'Esparreguera abans de ser destruït l'any 1936. Fotografia: J. Domènech, Museu de Valls/Arxiu Cèsar Martinell.

LLANTERNÓ I CORONAMENT DEL CAMPANAR DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL D'ESPARREGUERA (1681-1687)

L'any 1681, mentre Bartomeu Soriano continuava ocupat en la construcció del pedestal de pedra del retaule major de l'església parroquial d'Esparreguera, els jurats de la vila li encarregaren la reedificació del llanternó i del coronament del campanar del temple, obra necessària a causa del deteriorament que la part superior de l'estructura havia sofert probablement per la deficient fixació dels blocs de pedra que la constituïen. L'historiador Orenci Valls deduí de documentació poc precisa respecte a l'estat de l'edifici que el campanar havia quedat totalment enllestit l'any 1636,²⁷ cosa que no és incoherent amb la posterior intervenció de Bartomeu Soriano, que es limità a reconstruir allò que amenaçava ruïna. Convé recordar aquí que alguns autors han posat de manifest la semblança del campanar d'Esparreguera amb el projectat per fra Josep de la Concepció l'any 1670 per a l'església parroquial de Sant Antoni de Vilanova de Cubelles (part de Vilanova i la Geltrú),²⁸ sovint considerat el precursor de diversos campanars catalans bastits en les últimes dècades del segle XVII i en les primeres del XVIII. Basant-se en la major antiguitat del campanar esparguerí, l'historiador Albert Ferrer ha suggerit que per dissenyar el campanar de Vilanova fra Josep podria haver-se inspirat en el d'Esparreguera, de segur ben conegut per ell atès que vers el 1670 s'ocupava del projecte del retaule major de l'església parroquial de l'esmentada vila. La freqüència de les visites que per aquest motiu el tracista hagué de realitzar a Esparreguera fa plausible la idea, però també permet aventurar la hipòtesi que hagués estat el mateix fra Josep l'autor del projecte que seguí Bartomeu Soriano per refer el llanternó i el coronament del campanar esparguerí, que segons consta en el contracte de l'obra havia estat dibuixat sobre tres fulls de paper en els quals es mostrava «la superfície o cara de la part de defora», «la gruxa de parets y volada de vasas y coronisas y cúpula y remate de tot» i «la gruxa de la volta y moviment de la obra nova ab la vella».

²⁷ *Ibidem*, pàg. 134-136.

²⁸ Alberto FERRER SOLER, «El campanario de la iglesia arciprestal de Villanueva y Geltrú», *Boletín de la Biblioteca-Museo Balaguer*, fasc. 1, 1953, pàg. 5-11, i Carme NARVÁEZ CASES, *El tracista...*, op. cit., pàg. 190-191.

Com ja havien fet els obrers de la parròquia uns anys abans en concertar l'acabament del pedestal de pedra del retaule major, els jurats d'Esparreguera signaren amb Bartomeu Soriano dos contractes: un de caire privat el 25 de gener de 1681²⁹ i un altre formalitzat davant de notari i més detallat el 3 d'octubre del mateix any,³⁰ quan ja feia uns mesos que els treballs s'havien iniciat. En aquests documents no es féu cap referència a l'estada del mestre aragonès a Tortosa i, atès que ja feia cinc anys que era a Esparreguera, se'l considerà resident a la vila. Tampoc s'esmentà la seva dedicació inicial al treball de picapedrer, que potser en aquell temps ja havia esdevingut marginal, i se li atribuï l'ofici de mestre de cases amb el qual generalment és conegut. Si bé la principal finalitat del contracte era establir les condicions que havien de regir la reconstrucció del «llantarnó y remate del campanar» —compresa la tasca prèvia de «baxar lo llentarnó y fábrica que vuy en dia està asentada sobre de dit campanar»—, el text del document permet deduir que els treballs també afectaren la part del cos vuitavat on hi havia les campanes, que s'havien de treure del lloc que ocupaven i tornar-les a instal·lar amb la deguda fermesa quan el progrés de la feina ho fes possible (fig. 5).

Bartomeu Soriano, que havia començat l'obra el dia primer de juliol de l'esmentat any 1681, es comprometé a deixar enllestida la tasca dins dels cinc anys següents a aquesta data, i els jurats de la vila prometeren abonar-li la suma de 1.500 lliures pel seu treball i pel dels seus operaris, reservant-se el dret de fer examinar l'obra per dos experts abans d'efectuar l'últim pagament. Així mateix s'estipulà que el mestre de cases reutilitzaria totes les restes de l'obra vella que fossin aprofitables i que es faria càrrec del cost de la pedra nova i dels altres materials de construcció necessaris, mentre que els jurats li proporcionarien el ferro, el plom i el bronze que hauria de menester per fer les gafes i les altres peces de subjecció destinades a assegurar l'estabilitat dels blocs de pedra. El pagament del preu convingut quedà establert que es faria en terminis de 100 lliures: quatre el primer any, tres els tres anys següents i dos l'últim any. En el moment de la signatura del contracte, Bartomeu Soriano també signà àpoca de les 100 lliures corresponents al

²⁹ Coneixem aquesta primera versió del contracte, conservada a l'Arxiu Municipal d'Esparreguera, gràcies a la còpia del document original feta per l'historiador local Francesc Subirana (informació donada per Carme NARVÁEZ CASES, *El tracista...*, op. cit., pàg. 191, nota 325).

³⁰ Vegeu l'apèndix documental, document 2.

Figura 5. Campanar de l'església parroquial de Santa Eulàlia d'Esparreguera. Fotografia de l'autor.

primer termini, que havia vençut el mes de juliol passat i els jurats ja li havien pagat en una data indeterminada.

Durant els tres primers anys, l'obra progressà d'acord amb les condicions previstes en el contracte i abans d'acabar el mes d'abril de 1683 els jurats

ja havien fet diversos pagaments a Bartomeu Soriano per un import total de 730 lliures.³¹ Sembla que, per motius que ignorem, l'any 1684 la feina quedà aturada i el 1685 avançà amb molta lentitud, atès que en aquest període el mestre de cases tot just rebé 33 lliures el segon dels dos anys últimament esmentats.³² Ben aviat, però, es reprengué el ritme inicial de treball i a mitjan any 1687 l'obra quedà totalment enllestida, només amb uns mesos de retard respecte a la data convinguda. El 6 d'agost d'aquell any, el mestre aragonès signà una àpoca als jurats per un total de 817 lliures, de les quals 737 corresponien al pagament de la resta del preu estipulat per la reconstrucció del llanternó i del coronament del campanar i 80 lliures al cost de diverses feines de manteniment efectuades en el retaule major, en el presbiteri i en altres indrets del temple.³³ En algun dels treballs que Bartomeu Soriano realitzà en aquell temps és molt probable que hi col·laborés el seu germanastre Josep Gargallo, que en un document d'assignació de poders estès a Esparreguera el 18 de setembre de 1683 figura com a jove mestre de cases resident a la vila.³⁴

REEDIFICACIÓ DE L'ARCADA MAJOR DE L'AQÜEDUCTE O «PONT NOU» DE SANT PERE DE RIUDEBITLLES (1682-1690)

Unes setmanes abans de contractar la reconstrucció del llanternó i del coronament del campanar de l'església parroquial d'Esparreguera, Bartomeu Soriano havia comprat un molí fariner –juntament amb les terres contigües– i un molí draper –incloses també les terres que el circumdaven–, situats ambdós al terme de Sant Pere de Riudebitlles, llavors sota el domini alodial

³¹ ACA, notariais, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castells, *Manual*, 1682 (LLO 341-1), f. 27v-28r: 12 de gener de 1682 (100 lliures), f. 75r-75v: 28 de març de 1682 (100 lliures) i f. 176r-176v: 18 d'agost de 1682 (100 lliures), i *Esborrany*, 1683 (LLO 342-2), s.f.: 7 de febrer de 1683 (130 lliures) i s.f.: 12 d'abril de 1683 (200 lliures). A aquestes quantitats cal sumar-hi les 100 lliures rebudes per Bartomeu Soriano abans de la signatura del contracte.

³² Aquest pagament consta en el document indicat a la nota següent.

³³ ACA, notariais, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castells, *Esborrany*, 1687 (LLO 346), f. 180r-181r.

³⁴ ACA, notariais, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castells, *Manual*, 1683 (LLO 342-1), f. 383r-384r.

Figura 6. Sector central de l'aqüeducte o «pont nou» de Sant Pere de Riudebitlles. Fotografia de l'autor.

del monestir de Nostra Senyora de Montserrat. Anteriorment, tant els molins com les terres havien estat propietat d'un moliner natural de Sant Llorenç de Morunys de nom Jaume Bosch, que uns anys abans havia adquirit les dues finques a Jeroni de Miquel, membre d'una família noble amb casa a Barcelona i Vilafranca del Penedès, emparentat per part de la seva primera esposa amb l'escriptor i cronista gironí Jeroni de Real.³⁵ Per cloure la transacció, Bartomeu Soriano s'havia desplaçat a Barcelona a la fi de l'any 1680 i el dia 14 de desembre havia signat l'escriptura notarial mitjançant la qual Jaume Bosch li cedia la propietat dels esmentats molins i terres pel preu de 254 lliures, quantitat que el mestre aragonès no havia de fer efectiva al moliner, sinó que l'havia de destinar gairebé totalment a satisfer diversos deutes d'aquest.³⁶

³⁵ Joan BUSQUETS DALMAU, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona, La crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, Barcelona, Ajuntament de Girona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, pàg. 467.

³⁶ AHPB, not. Jeroni Galí, menor, *Manual*, 1680 (reg. 795/13), f. 325r-329r.

Abans de deixar la capital del Principat, Bartomeu Soriano havia dipositat la major part de la suma estipulada a la taula de canvi de la ciutat³⁷ i el dia 22 de desembre ja s'havia traslladat a Sant Pere de Riudebitlles per tal de prendre possessió de les finques.³⁸

La propietat dels dos molins convertí Bartomeu Soriano en un agent destacat de l'activitat econòmica de la vila i, encara que continuà residint regularment a Esparreguera, no tardà a desplegar els recursos que la nova situació posava al seu abast per tal de fer-se un lloc entre els professionals de la construcció que habitualment treballaven a Sant Pere de Riudebitlles. La principal oportunitat se li presentà quan l'any 1681 els jurats santperencs es proposaren reconstruir l'arc major de l'aqüeducte d'origen medieval, també conegut com a «pont nou», que amb la funció d'abastar d'aigua la població i els molins i les hortes de la rodalia s'alçava a un quilòmetre del nucli urbà, on actualment es conserva en perfecte estat (fig. 6 i 7). Els jurats compartien l'interès per portar a terme l'obra amb el monjo responsable d'administrar els béns del monestir de Montserrat, que considerava que amb el normal funcionament de l'aqüeducte milloraria el rendiment de les terres que es regaven amb les aigües que canalitzava i, conseqüentment, s'incrementarien els delmes i les primícies que el monestir rebia dels pagesos que les cultivaven. Bartomeu Soriano aconseguí fer-se càrrec de la feina tot acceptant que li fos retribuïda d'una manera poc habitual –encara que avantatjosa per als uns i als altres– i el dia 14 de gener de 1682 el mestre de cases, d'una banda, i els jurats de Sant Pere de Riudebitlles i el majordom major del monestir

³⁷ Pagaments documentats: AHPB, not. Jeroni Galí, menor, *Manual*, 1681 (reg. 795/14), f. 11r-12r: 10 de gener de 1681 (època de 32 lliures signada per la comunitat de preveres de l'església parroquial de Sant Jaume, de Barcelona) i f. 222r-222v: 6 d'octubre de 1681 (època de 206 lliures signada per l'adroguer barceloní Josep Puigventós; l'esmentada quantitat havia estat dipositada a la taula de canvi el 20 de desembre de 1680), i ACA, notaries, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castells, *Esborrany*, 1681 (LLO 340-2), full solt: 31 de març de 1681 (època de 6 lliures signada pel moliner Jaume Bosch). El dia 20 de març de 1681, Bartomeu Soriano també pagà 11 lliures al notari barceloní Salvador Golorons, que li signà una època davant del notari Jeroni Galí, que no ha estat possible localitzar.

³⁸ ACA, notaries, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castells, *Manual*, 1680 (LLO 339-1), f. 533v-534v.

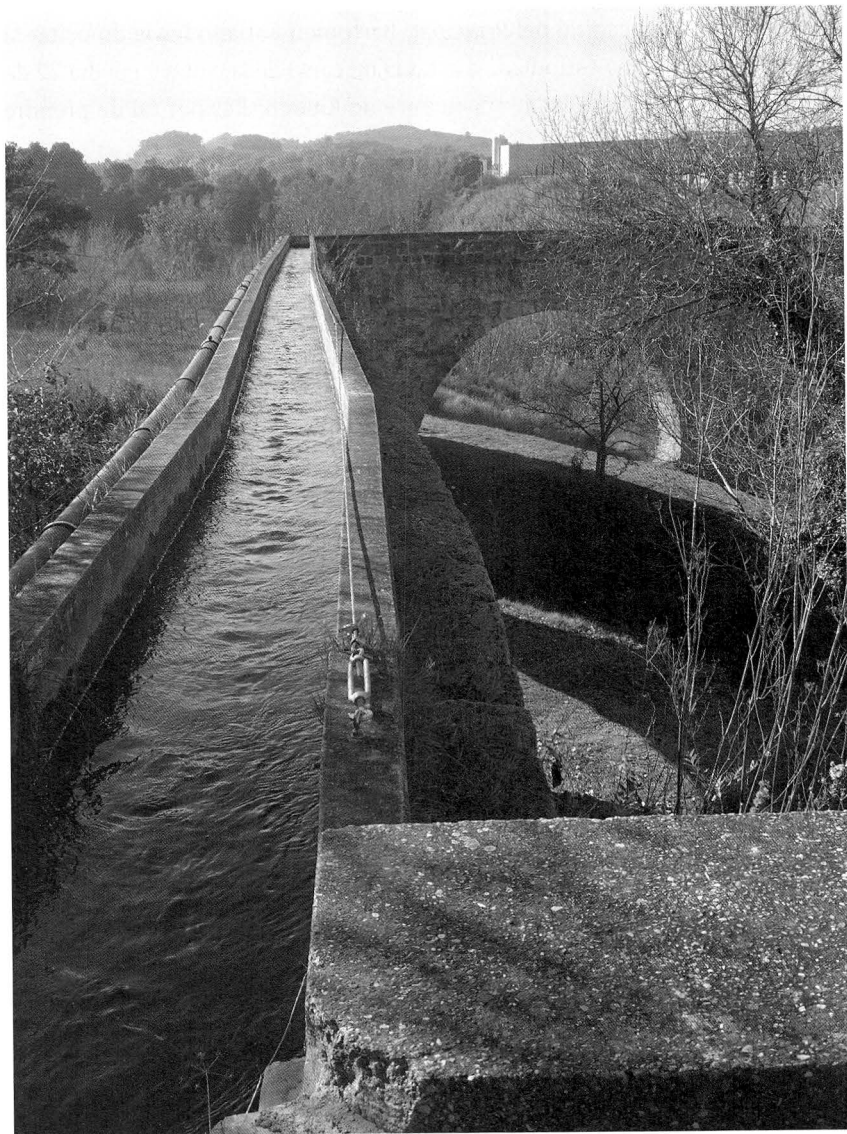

Figura 7. Conducció d'aigua de l'aqüeducte o «pont nou» de Sant Pere de Riudebitlles. Fotografia de l'autor.

de Montserrat, de l'altra banda, signaren el contracte mitjançant el qual es formalitzà l'encàrrec.³⁹

En el document s'estipulà que Bartomeu Soriano reconstruïria «la arcada primera que està spallada del pont de pedra construït y edificat en lo terme de Sant Pere de Riudebilles» en el termini màxim de vuit anys, durant els quals, en el cas que el mestre de cases es traslladés a viure a la vila, tant ell com la seva família quedarien exempts de qualsevol impost, no així les terres que posseïa al mateix terme de Sant Pere, que en cap cas no es beneficiarien de semblant desgravació. De la redacció d'una de les clàusules del contracte es pot deduir que, si bé l'arcada major es trobava en estat ruïnós, l'aigua continuava passant per l'aqüeducte, atès que Bartomeu Soriano es comprometé a tallar-ne el subministrament només quan fos estrictament necessari, tractant d'ocasionar el menor perjudici possible als vilatans i organitzant de tal manera els treballs «que la aygua no puga estar més de quinze dies a pasar per a regar».

Els jurats de la vila, en lloc de pactar amb el mestre de cases l'abonament d'una quantitat en efectiu per la mà d'obra i pel cost dels materials que caldria emprar, li garantiren que el molí fariner que havia comprat uns anys abans seria l'únic facultat per moldre el blat que es produiria en el terme de Sant Pere de Riudebilles durant els següents setze anys. A més, durant aquest període, els 4 diners que els vilatans fins llavors havien pagat per moldre una quartera de blat s'incrementarien en 8 diners, és a dir, el preu del servei quedaria fixat en un sou. L'única quantitat en efectiu que Bartomeu Soriano cobraria directament dels comitents de l'obra l'aportaria el majordom major del monestir de Montserrat, que, en consideració als beneficis que la reconstrucció de l'arcada esperava que reportés al monestir, es comprometé a pagar al mestre de cases 83 lliures en tres terminis. Si aquesta promesa es complí, cosa de la qual no en tenim constància documental, Bartomeu Soriano hauria rebut 33 lliures el mes d'agost de 1682, 17 lliures abans d'acabar aquest any i unes altres 33 lliures en el transcurs de l'any 1683.

Un indicatiu de la favorable evolució de l'obra i, a la vegada, dels ingressos que Bartomeu Soriano obtenia de l'explotació del molí fariner gràcies a l'acord assolit amb els jurats de la vila podria ser l'arrendament pel mestre

³⁹ Vegeu l'apèndix documental, document 3.

de cases dels delmes i censos que el monestir de Montserrat rebia als termes de Sant Pere de Riudebitlles, Sant Martí Sarroca i Terrasola, al qual aspirà en subhasta pública al principi de l'any 1683 juntament amb un corder que com ell residia a Esparreguera i amb un pagès de Piera. L'operació es tancà el 13 de febrer del mateix any, només amb la participació de Bartomeu Soriano i el corder esparguerí, que es comprometeren a pagar 1.850 lliures al majordom major de monestir pel dret a recaptar els esmentats delmes i censos en el període comprès entre el dia primer de maig de 1683 i l'últim dia d'abril de 1686.⁴⁰ La documentació conservada fa pensar que, arribada la darrera data, Bartomeu Soriano i el seu company no renovaren l'arrendament, bé perquè no estigueren interessats a fer-ho o bé perquè la seva oferta fou superada per la d'algun altre participant en la subhasta que es tornà a convocar.

BARTOMEU SORIANO I JOSEP JULI: ARRAMBADORS I PAVIMENT DE LA CAPELLA DE SANTA GERTRUDIS DE L'ESGLÉSIA DEL MONESTIR DE NOSTRA SENYORA DE MONTSERRAT (1682-1684)

L'any 1682, Bartomeu Soriano i el mestre de cases barceloní Josep Juli I s'associaren per «circular» la capella de santa Gertrudis de l'església del monestir de Nostra Senyora de Montserrat,⁴¹ feina que fonamentalment consistia a elaborar i col·locar els arrambadors de les parets, el pedestal del retaule, el basament de la reixa i els graons d'accés al recinte, a més de pavimentar el terra de la capella. Una de les raons de l'elecció de Bartomeu

⁴⁰ ACA, notariais, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castells, *Manual*, 1683 (LLO 342-1), f. 85r-88r, i *Esborrany*, 1683 (LLO 342-2), s.f.

⁴¹ Segons el contracte de l'obra (vegeu l'apèndix documental, document 4), la capella de santa Gertrudis era «la capella segona entrant en dita iglésia a mà dreta». Tanmateix, per motius que ignorem, aquesta ubicació no és la que tradicionalment s'ha assignat a l'esmentada capella. En una descripció manuscrita del temple redactada a Montserrat durant l'abadiat de Manuel Marron (1713-1717) utilitzant l'arxiu antic, es pot llegir que la capella de santa Gertrudis era la primera del costat de l'Evangeli, és a dir, del costat de l'esquerra (Bibliothèque Nationale de France, París, Ms. *espanyol*, 321, transcrit per Anselm M. ALBAREDA, «Una història inèdita de Montserrat», *Analecta Montserratensia*, vol. IV, 1920-1921, pàg. 29-189). Igual situació li atribueix F. de P. CRUSELLAS, *Nueva historia del santuario y monasterio de Nuestra Señora de Montserrat*, Barcelona, Tipografia Catòlica, 1896, pàg. 272, i, més recentment, també Francesc Xavier ALTÉS I AGUILÓ, *L'església nova de Montserrat (1560-1592-1992)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, pàg. 137.

Soriano per participar en l'obra probablement fou la reconeguda habilitat del mestre aragonès per treballar el jaspi –que anys enrere ja l'havia portat a Esparreguera per acabar el pedestal del retaule major de l'església parroquial de la vila–, atès que bona part dels elements que havien de decorar la part baixa de la capella montserratina era previst que fossin de jaspi vermell de Tortosa, material que es complementaria amb pedra negra local. Una vegada aprovat el projecte i establertes les condicions amb què s'havia de materialitzar, el 8 d'abril de l'esmentat any 1682 el majordom major del monestir, en representació de l'abat i de la comunitat, i els dos mestres de cases signaren davant d'un notari esparguerí el contracte en el qual s'especificaren les obligacions que assumia cadascuna de les parts.⁴²

El majordom major es comprometé a pagar a Josep Juli I i a Bartomeu Soriano –sempre citats en aquest ordre en el document– la quantitat de 3.300 lliures, en la qual es considerava comprès tant el cost de la mà d'obra com el d'extreure i transportar el jaspi des de Tortosa fins a Montserrat. En canvi, els mestres de cases podrien extreure gratuïtament tota la pedra negra que haguessin de menester d'una pedrera que el monestir posseïa prop d'Esparreguera i també obtindrien sense cap càrrec els materials necessaris per assentar l'obra i un lloc al monestir per sojornar ells i la resta d'operaris que s'hi desplaressin per executar la feina. Els diners que la comunitat destinava a aquesta obra els enviava des d'Amèrica en dues trameses fra Josep Cortés, monjo del monestir i llavors prior del convent de Nostra Senyora de Montserrat de Ciutat de Mèxic,⁴³ i no seria possible començar a fer cap pagament als mestres de cases fins que arribés la primera tramesa. Després d'ingressar els diners, el majordom major abonaria el preu estipulat en el contracte en tres terminis: el primer, de 1.400 lliures, quan Josep Juli I i Bartomeu Soriano estiguessin disposats a començar a treballar; el segon, de 1.000 lliures, quan l'obra estigués a mig fer, i el tercer, de 900 lliures, quan l'obra estigués enllestida, sempre que hagués arribat la segona tramesa de fra Josep Cortés. El dos mestres de cases es comprometeren a deixar acabada la feina en els dos anys següents a la percepció del primer termini i, com a avaladors de les quantitats que rebrien anticipadament i garantia

⁴² Vegeu l'apèndix documental, document 4.

⁴³ AHPB, not. Jacint Sescases, *Manual*, 1681 (reg. 798/13), s.f.: 20 d'octubre de 1681.

del compliment de totes les obligacions adquirides, Josep Juli I oferí el seu fill Benet Juli, mestre de cases de Barcelona com ell, mentre que Bartomeu Soriano presentà Jaume Arnaudies, també mestre de cases de la capital del Principat.

Cal suposar que l'obra es portà a terme d'acord amb les previsions fetes en el contracte, tot i que no se n'ha conservat cap resta material ni coneixem cap document escrit o gràfic que confirmi la seva existència. La capella a la qual estava destinada tenia la mateixa estructura i disposició del mobiliari que la majoria de les actuals capelles del temple: l'altar recolzava sobre la paret lateral més propera al presbiteri, a la paret frontal hi havia uns confessionaris i a la paret lateral oposada a la que allotjava l'altar no hi havia cap moble fix. Al fons de les parets laterals s'obria una porta que comunicava amb les capelles contigües i el recinte, més elevat que la nau de l'església, estava separat d'aquesta per una reixa de ferro. El treball encarregat a Josep Juli I i Bartomeu Soriano es descrigué amb notable precisió en el contracte, al llarg del qual sovint s'aclariren possibles dubtes posant com a model –tant pel que fa a la composició i a les mides, com a la manera de brunyir els materials– l'obra realitzada temps enrere a la capella de sant Bernat del mateix santuari, senyalant, sempre que es considerà necessari, quines variants s'havien d'introduir a la capella de santa Gertrudis.

L'arrambador que havia de cobrir la paret frontal, parcialment ocupada pels confessionaris, havia d'estar compost per tres espais quadrangulars delimitats per les corresponents motllures, tot construït amb una combinació de pedra negra⁴⁴ i jaspi vermell de Tortosa. L'arrambador de la paret de davant de l'altar l'havien d'integrar quatre espais igualment quadrangulars i dels mateixos materials, col·locats de manera que la porta que s'obria al fons de la capella quedés expedita. A la paret oposada, a cada costat de la mesa de l'altar s'havia de col·locar el pedestal del retaule –potser en aquell temps en procés de construcció– i l'espai que quedava entre el pedestal i la reixa s'havia de cobrir amb pedra negra i jaspi vermell, ambdós materials treballats de manera similar a com ho estarien en els arrambadors. Tot el conjunt havia

⁴⁴ Si bé en el contracte s'utilitza de manera inequívoca el terme «jaspi» per referir-se al jaspi vermell procedent de Tortosa, sembla que la pedra extreta d'una pedrera d'Esparreguera propietat del monestir se la considera indistintament com a «jaspi negre» o «pedra negra». Aquí, per referir-nos a aquest material, hem optat per emprar sempre el terme «pedra».

de descansar sobre un basament idèntic al de la capella de sant Bernat i estar coronat per una cornisa on havien d'alternar la pedra negra i el jaspi vermell seguint un disseny del qual s'esbossà el perfil al marge del contracte notarial. La diferència més significativa entre la decoració de la capella de sant Bernat i la projectada per a la capella de santa Gertrudis havia de raure en què, tal com s'indicà en diverses ocasions en el contracte, la segona havia de tenir «enmig de cada quadro, un òbalo o un corason de jaspe vermell de Tortosa embutits, repartits alternativament». L'elecció de la forma d'un cor com a motiu decoratiu recurrent obeïa al fet que el cor –generalment amb el Nen Jesús representat a l'interior– és l'atribut personal que apareix amb més freqüència en les imatges i les pintures de la santa titular, en al·lusió a la frase «Em trobareu en el cor de Gertrudis» que, segons la tradició, Déu digué a un devot per deixar testimoni de la seva predilecció per aquella.

Com ja hem avançat, a més d'ocupar-se del cobriment parcial de les parets, els dos mestres de cases havien de construir el basament de la reixa de ferro que separava la capella de la nau del temple, així com els graons que salvaven el desnivell existent entre els dos àmbits. El basament de la reixa havia de ser de pedra negra, sense cap motiu de jaspi vermell a l'exterior i amb sis ovals d'aquest material a l'interior, situats un en cada pedestal de les quatre columnes de la reixa i un en cada espai intermedi. Els graons havien de ser de pedra negra i presentar una forma semblant a la dels que es podien veure a la capella de sant Bernat. Finalment, Josep Juli I i Bartomeu Soriano havien de pavimentar la capella amb lloses negres i vermelles col·locades en escac i en sentit diagonal, disposant un espai elevat al voltant de la mesa de l'altar delimitat per un graó de pedra negra.

DARRERS ANYS DE BARTOMEU SORIANO A ESPARREGUERA I SANT PERE DE RIUDEBITLLES

Els treballs de Bartomeu Soriano que hem pogut documentar en els anteriors paràgrafs són de segur només una part dels encàrrecs que mantingueren ocupat el mestre aragonès durant el temps que residí a Esparreguera, període que si bé sabem amb certesa que s'inicià l'any 1675 –quan fou cridat per acabar el pedestal del retaule major de l'església parroquial– no podem determinar amb exactitud fins quan es prolongà.

Tanmateix, sabem que no fou fins a l'any 1687 que posà fi a la reconstrucció del llanternó i del coronament del campanar de la mateixa església, tasca per la qual, com ja hem exposat, li fou abonat el darrer termini del preu estipulat el dia 6 d'agost de l'esmentat any. El document notarial que s'estengué per deixar constància del pagament permet deduir que en aquella data Bartomeu Soriano, la seva esposa Esperança i els seus fills encara residien regularment a Esparreguera, però tot fa pensar que ben aviat abandonaren la vila i es traslladaren a Sant Pere de Riudebitlles, on el mestre de cases podia atendre des de la proximitat els diversos interessos que tenia en aquesta població.

Durant els prop de dotze anys que Bartomeu Soriano treballà a Esparreguera sens dubte s'integrà plenament a la vida social i econòmica local i no és aventurat suposar que, com fou habitual en ell al llarg de tota la seva vida, tingué l'habilitat d'envoltar-se d'aquelles persones que més podien afavorir-lo en l'àmbit professional, tractant d'obtenir mitjançant el seu suport encàrrecs amb els quals rendabilitzar l'estada a la vila. En aquests anys, dos dels fills del mestre arribaren a l'edat d'aprendre un ofici i ambdós foren instruïts en les tècniques de la construcció amb la finalitat que, temps a venir, estiguessin en condicions d'aportar el seu treball al negoci familiar i de contribuir a expandir-lo en el cas que les circumstàncies fossin favorables. Josep –el fill més gran– probablement completà a Esparreguera el període reglamentari d'aprenentatge i no seria estrany que abans d'absentar-se de la vila hagués començat a assumir feines de certa responsabilitat en qualitat de fadrí. Joan –el segon fill– deixà Esparreguera sense haver assolit encara aquest nivell professional i, malgrat que seguí la família a Sant Pere de Riudebitlles i continuà aprenent els rudiments de l'ofici a les ordres del seu pare, sembla que no trencà del tot els vincles amb la població on havia passat la infantesa, tal com es desprèn del matrimoni que uns anys després contragué amb la filla d'un paraire esparguerí.⁴⁵

L'estada de Bartomeu Soriano i la seva família a Sant Pere de Riudebitlles no superà els quatre anys, temps durant el qual ja hem vist que el mestre aragonès treballà en la reedificació de l'arcada major de l'aqüeducte o «pont nou» que avui encara es pot veure prop de la població, a més de dedicar-se a l'explotació dels dos molins que l'any 1680 havia adquirit a la rodalia. Segons

⁴⁵ Vegeu la nota 74.

el contracte que signà l'any 1682 amb el qual es comprometé a portar a terme la reconstrucció de l'aqüeducte, el subministrament d'aigua als vilatans i als pagesos de l'entorn havia de quedar totalment normalitzat els primers mesos del 1690, un termini que sembla que no exigí a Bartomeu Soriano desplegar una activitat excessiva. És molt possible que tant ell com els seus fills, alhora que es dedicaven a reedificar l'arcada, treballassin també en altres obres, que –fossin les que fossin– permeteren a la família continuar instal·lada a la casa que ocupava a la vila. No fou fins que el mestre de cases aconseguí que el capítol de la catedral de Girona li encarregués la construcció del segon cos o «andana» de la façana principal del temple que es veié obligat a traslladar-se amb la seva esposa i els seus fills a aquesta ciutat i a fixar-hi la residència, si bé en la majoria de documents que signà a Girona durant molt de temps no deixà de fer constar que provenia de Sant Pere de Riudebitlles i que es trobava a Girona circumstancialment.⁴⁶

BARTOMEU SORIANO A GIRONA: SEGON COS DE LA FAÇANA DE LA CATEDRAL (1691-1698) I ESCALA MAJOR (1692-1693)

Si Bartomeu Soriano té un lloc en la història de l'art català és fonamentalment gràcies a la seva participació en les obres que es realitzaren a la catedral gironina durant l'última dècada del segle XVII i la primera del XVIII, no només en el segon cos de la façana principal –al qual acabem de fer referència–, sinó també en altres parts de la mateixa façana i a l'escalinata que hi dóna accés (fig. 8). El primer estudi sobre aquests treballs, encara que dedicat gairebé exclusivament a la construcció de la façana, fou publicat l'any 1955 per l'arxiver i conservador del patrimoni catedralici Jaume Marqués, que basà les seves conclusions, algunes no del tot encertades, en documentació i traces conservades a l'arxiu capitular.⁴⁷ Aquest estudi ha servit de punt de partida a diversos autors que posteriorment s'han ocupat de l'esmentada catedral i que

⁴⁶ En un document estès a Girona l'any 1700 encara es pot llegir «*magister domorum parochiae Sancti Petri de Riudevilla, diocesis barchinonensis, nunc in praesenti civitate Gerundae habitator*» (AHG, notariats, Girona 1, not. Joan Silvestre, *Manual*, 1700, Gi-1.068, s.f.: 21 d'agost de 1700).

⁴⁷ Jaime MARQUÉS CASANOVAS, «La fachada de la catedral de Gerona», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, vol. X, 1955, pàg. 285-316.

Figura 8. Segona i tercera andana de la façana de la catedral de Girona, amb el primer replà de l'escala que li dóna accés en primer terme. Fotografia de l'autor.

sovint han reproduït les imprecisions contingudes en la publicació de l'arxiver. No ha estat fins a l'any 2008 que l'historiador Francesc Miralpeix –gràcies a la reinterpretació dels documents i les traces donades a conèixer per Jaume Marqués i a la utilització de material d'arxiu abans desconegut– ha elaborat una visió global i rigorosament contrastada del procés constructiu tant de la façana com de l'escala monumental.⁴⁸ Gairebé al mateix temps que el treball de Francesc Miralpeix ha vist la llum un estudi de Montserrat Moli que, amb documentació no consultada per Jaume Marqués, ha contribuït igualment a incrementar el coneixement de les obres que es realitzaren a la catedral gironina en el període que ens ocupa.⁴⁹ Tanmateix, no és el propòsit de les següents

⁴⁸ Francesc MIRALPEIX I VILAMALA, «L'acabament de la seu de Girona. Projectes i fases de construcció de la façana barroca (1680-1733)», *Locus Amoenus*, núm. 9, 2007-2008, pàg. 189-227. Aquest article inclou una àmplia relació de publicacions, tant especialitzades com de caràcter divulgatiu, relatives al procés constructiu de la façana de la catedral.

⁴⁹ Montserrat MOLI FRIGOLA, «Miquel Pontic y las fachadas de la catedral...», *op. cit.*

línies reincidir en les notícies divulgades per les mencionades publicacions, de les quals ens limitarem a seleccionar la informació que pot contribuir a contextualitzar les actuacions que Bartomeu Soriano portà a terme fora de Girona i de la seva àrea d'influència després d'instal·lar-se a la ciutat, actuacions a les quals se circumscriu l'abast del present article.

El primer dels tres cossos o «andanes» que formen la façana principal de la catedral gironina havia estat construït entre els anys 1680 i 1686 pel mestre de cases Francesc Puig, que havia seguit inicialment una traça ideada per l'escultor Miquel Llavina I que, amb els treballs a penes començats, fou substituïda per una altra traça encarregada a fra Josep de la Concepció amb la finalitat de corregir alguns aspectes de la presentada per l'escultor. Enllestit el primer cos, l'any 1691 el capítol catedralici acordà tirar endavant la fàbrica de la façana i els canonges posaren a subhasta pública la construcció del segon, que en un primer moment aparearen amb Benet Juli i altres mestres de cases barcelonins com ell, però finalment l'assignaren a Bartomeu Soriano, aparentment per raó de les millors condicions econòmiques que aquest oferia. És possible que l'únic motiu de la decisió adoptada pels canonges fos, efectivament, l'estalvi d'uns centenars de lliures, però no deixa de cridar l'atenció trobar el mestre de cases aragonès ocupat un altre cop en una obra projectada –si més no en part– per fra Josep de la Concepció, sobretot perquè aquest havia traspassat un any abans i no podia influir sobre el capítol gironí com sembla que ho havia fet temps enrere sobre els jurats i els obrers esparguerins. La convergència dels dos personatges en una construcció no es donà únicament a Esparreguera i Girona, sinó que també es pot observar almenys en altres dues ocasions, ambdues en obres ideades pel tracista molt abans de la intervenció de Bartomeu Soriano.

Bartomeu Soriano signà el contracte mitjançant el qual s'obligà a construir el segon cos de la façana el 5 de maig de l'any 1691⁵⁰ i, malgrat que per executar l'obra s'associà amb els mestres de cases gironins Jaume Boixò, Pere Garau, Joan Alesma i Pere Bets, els canonges li imposaren la condició «que per tot lo mes de setembre aja de trasplantar lo domicili [a Girona] o, quan no, cayga en una pena de 50 doblas tots anys».⁵¹ Els treballs començaren

⁵⁰ La transcripció del contracte es pot veure a Francesc MIRALPEIX I VILAMALA, «L'acabament de la seu...», *op. cit.*, apèndix documental Ib.

⁵¹ Arxiu Capitular de Girona (ACG), *Apunts de resolucions capitulars, 1691-1700*, s.f.: 5 de maig de 1691.

el mateix mes de maig, possiblement amb absències ocasionals de Bartomeu Soriano, que segons es dedueix de les èpoques dels primers pagaments efectuats pel capítol no deixà la casa que en els darrers temps havia ocupat a Sant Pere de Riudebitlles fins a mitjan mes d'agost de l'esmentat any 1691. Quan s'instal·là a Girona ho féu acompanyat dels seus fills Josep i Joan, que sens dubte col·laboraven amb ell en l'obra de la façana, i de la seva esposa Esperança, que unes setmanes després donà a llum un fill del matrimoni batejat el dia 19 de setembre a Sant Feliu amb l'habitual seguici de noms, d'entre els quals sembla que predominà el de Benet.⁵²

Uns mesos abans que els canonges prenguessin l'acord d'emprendre l'obra del segon cos de la façana, el bisbe Miquel Pontic havia concertat la construcció de l'escala major amb Pere Cases, mestre de cases que, tot i tenir el centre de la seva activitat a Vic, sovint treballà en altres poblacions de Catalunya. L'obligació de portar a terme l'obra l'assumí personalment Pere Cases en un contracte que ell i el bisbe signaren el 15 de juliol de 1690 –modificat de mutu acord el 24 de gener de l'any següent– i sembla que durant uns mesos els treballs progressaren satisfactòriament sota la direcció del mestre titular, que comptà amb la col·laboració de diversos artífexs tant de Vic com de Girona.⁵³ Aquesta aparent normalitat s'alterà l'any 1692 quan Pere Cases, en ser-li abonada un quantitat important, presentà com avalador Bartomeu Soriano,⁵⁴ que des de llavors assumí una funció preponderant en l'obra. A partir de l'any esmentat, la majoria de pagaments efectuats per Miquel Pontic els rebé el mestre de cases aragonès,⁵⁵ com també l'últim que coneixem, realitzat el mes d'octubre de 1694 –quan l'escala ja era acabada–

⁵² Vegeu la nota 7.

⁵³ La transcripció dels contractes es pot veure a Francesc MIRALPEIX I VILAMALA, «L'acabament de la seu...», *op. cit.*, apèndix documental IVa i IVb.

⁵⁴ ADG, notariais, *Manual de l'escripció episcopal*, 1692 (D-347), f. 52v-53v: 2 de març de 1692 (pagament a Pere Cases de 1.333 lliures i 2 sous).

⁵⁵ ADG, notariais, *Manual de l'escripció episcopal*, 1692 (D-347), f. 53v-54r: 2 de març de 1692 (pagament a Pere Cases i Bartomeu Soriano de 550 lliures), f. 104r-104v: 23 de maig de 1692 (pagament a Bartomeu Soriano de 1.100 lliures) i f. 208r: 20 de setembre de 1692 (pagament a Bartomeu Soriano de 550 lliures), i *Manual de l'escripció episcopal*, 1693 (D-348), f. 4r: 30 de desembre de 1692 (pagament a Bartomeu Soriano de 825 lliures), f. 41r-41v: 23 de febrer de 1693 (pagament a Pere Cases i Bartomeu Soriano de 825 lliures) i f. 103v: 15 de maig de 1693 (pagament a Bartomeu Soriano de 425 lliures).

en retribució d'unes feines no previstes en els contractes signats per Pere Cases.⁵⁶

Durant els dos primers anys que Bartomeu Soriano passà a Girona es dedicà principalment a la construcció del segon cos de la façana catedralícia i de l'escalinata monumental, treballs als quals cal afegir l'edificació d'un pont sobre el riu Onyar que havia d'unir el portal de l'Argenteria amb el pati del convent de Sant Agustí, iniciat el mes de març de 1692. L'any 1693 posà fi a l'obra de l'escala, prosseguí la construcció de la façana de la catedral i del pont, i participà en algunes tasques que llavors s'emprengueren a la ciutat, entre les quals l'erecció del mig baluard de Sant Agustí, que contractà el mes d'abril conjuntament amb Pere Cases i tres mestres de cases locals. Les feines que Bartomeu Soriano tenia en curs a Girona no foren cap impediment perquè a l'inici del mateix any 1693 el mestre aragonès acceptés fer-se càrrec de l'acabament del campanar de l'església parroquial de Sant Antoni de Vilanova de Cubelles, malgrat la distància existent entre l'esmentada vila i la ciutat on s'havia instal·lat i els considerables recursos humans que calia dedicar a l'obra del campanar vilanoví atesa la seva magnitud. L'execució d'aquest encàrrec –del qual ens n'ocuparem tot seguit– podria ser un dels motius de l'aparent disminució de l'activitat de Bartomeu Soriano a Girona en els anys centrals de la dècada, principalment notable el 1696 i el 1697, quan cap dels documents localitzats fins ara no permet situar-lo a la ciutat. Cal també tenir present que Girona restà ocupada per l'exèrcit francès des del juliol de 1694 fins al gener de 1698, circumstància que dificultà el normal desenvolupament d'algunes de les obres que s'hi portaven a terme.

BARTOMEU I JOSEP SORIANO: ACABAMENT DEL CAMPANAR DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANT ANTONI DE VILANOVA DE CUBELLES (1693-1706)

El campanar de l'església parroquial de Sant Antoni de Vilanova de Cubelles havia estat projectat per fra Josep de la Concepció l'any 1670 i la cerimònia de col·locació de la primera pedra de l'edifici havia tingut lloc el 8 d'octubre del mateix any. Els treballs de construcció els havia iniciat el mestre

⁵⁶ ADG, notariais, *Manual de l'escripció episcopal*, 1694 (D-349), f. 164v-165r: 2 de juliol de 1694 (pagament a Bartomeu Soriano de 120 lliures).

de cases local Joan Oms el mes de setembre de l'any següent, però s'havien suspès l'any 1674 i havien estat aturats dotze anys. El 1686 els havia reprès el mestre de cases tarragoní Joan Corba, que havia hagut d'abandonar un altre cop la tasca dos anys després.⁵⁷ Transcorreguts cinc anys més d'inactivitat, els jurats de la vila i els obrers de la parròquia encarregaren la continuació de la fàbrica a Bartomeu Soriano, que es desplaçà de Girona a Vilanova de Cubelles a principi de l'any 1693 i el dia 22 de gener signà un contracte davant d'un notari local obligant-se a prosseguir l'obra amb unes condicions que la pèrdua del llibre on figurava el document ens impedeix conèixer.⁵⁸ És remarcable que el mestre de cases aragonès –poc després d'haver-se fet càrrec de la construcció del segon cos de la façana de la catedral gironina– fos escollit una vegada més per materialitzar un projecte ideat anys enrere per fra Josep de la Concepció, sense que es pugui pensar que la decisió dels jurats i dels obrers estigués condicionada per una recomanació d'aquell, a no ser que l'hagués formulat molt abans que els administradors de l'obra aconseguissin reunir els recursos suficients per continuar els treballs.

Poc després d'haver assumit el compromís de posar fi a la construcció del campanar vilanoví (fig. 9), Bartomeu Soriano retornà temporalment a Girona, on encara es trobava els últims dies del mes d'agost de l'esmentat any 1693, quan consta que rebé un pagament a compte del preu del segon cos de la façana de la catedral.⁵⁹ Tanmateix, els darrers mesos d'aquest any ja era un altre cop a Vilanova de Cubelles i residia en una casa que els jurats de la vila i els obrers de la parròquia havien llogat per allotjar el mestre i els seus operaris. Els treballs començaren immediatament i a la fi del mateix any 1693 o a l'inici de l'any 1694 el mestre de cases cobrà 50 lliures en concepte de primer pagament a compte del preu estipulat en el contracte.⁶⁰

⁵⁷ JOSÉ ANTONIO GARÍ Y SIIIMEIL. *Descripción é historia de la villa de Villanueva y Geltrú, desde su fundación hasta nuestros días*, Villanueva, Imprenta y librería de Leandro Creus, 1860, pàg. 89-91, i ALBERTO FERRER SOLER, «El campanario...», *op. cit.* Quan no s'indica una font diferent, la informació relativa a la construcció del campanar procedeix d'aquestes dues publicacions.

⁵⁸ El text complet del contracte fou anotat en el llibre de concòrdies del notari Ramon Martí, que no s'ha conservat. Una breu referència al document figura en el manual de l'any corresponent. Vegeu l'apèndix documental, document 5.

⁵⁹ Les referències d'arxiu dels pagaments relatius a la construcció del segon cos es poden veure a Francesc MIRALPEIX I VILAMALA, «L'acabament de la seu...», *op. cit.*, nota 118.

⁶⁰ APSAVG, *Administració del campanar, 1670-1713*, f. 90.

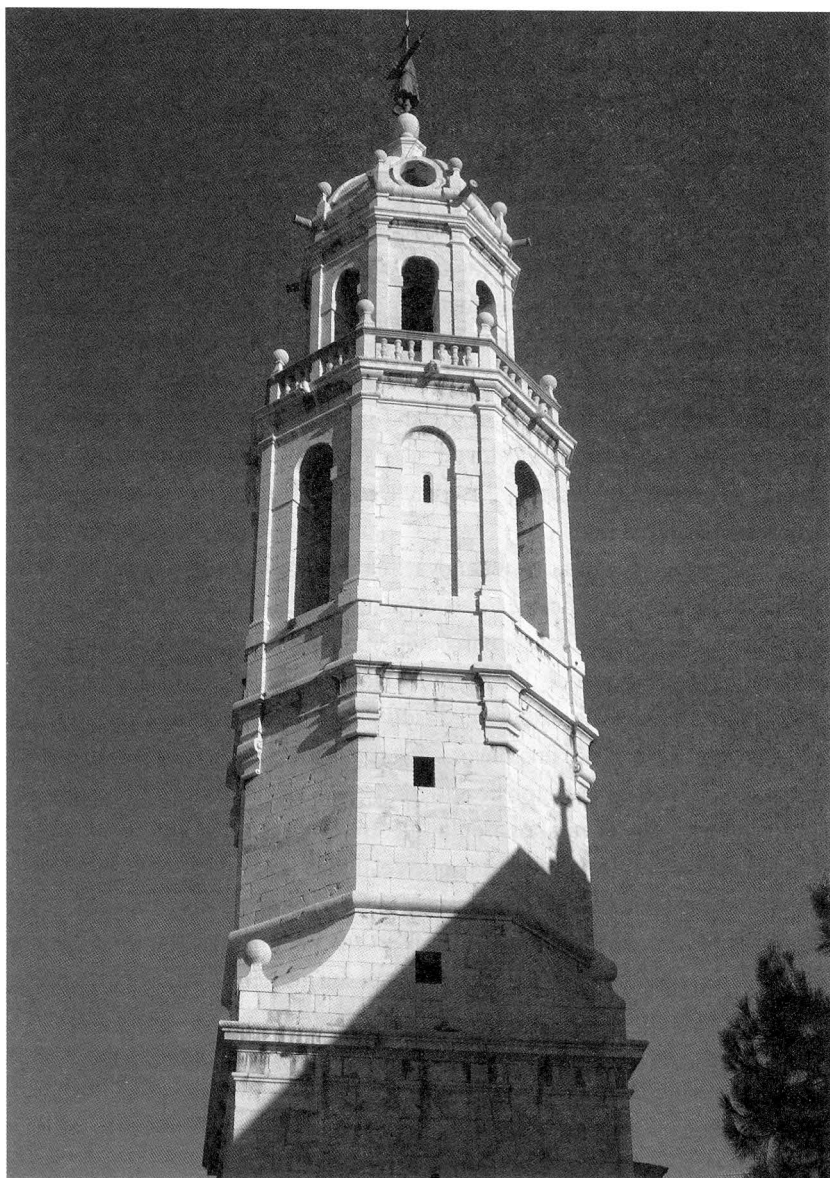

Figura 9. Campanar de l'església parroquial de Sant Antoni de Vilanova de Cubelles (població integrada a Vilanova i la Geltrú). Fotografia de l'autor.

Durant la resta de l'any 1694 i tot l'any 1695, la construcció del campanar prosseguí amb normalitat, si bé les 1.050 lliures que els administradors de l'obra destinaren a la retribució dels treballs de mestre de cases que es realitzaren les rebé en diversos terminis el fadrí Gabriel Falqués en nom de Bartomeu Soriano,⁶¹ que en aquest temps es pot documentar a Girona en diverses ocasions i ni una sola vegada a Vilanova de Cubelles, tot i que és presumible que acudís periòdicament a la vila per assabentar-se del progrés de la feina i per impartir les instruccions oportunes. No fou fins als primers mesos de l'any 1696 que Bartomeu Soriano s'instal·là amb tota la seva família una llarga temporada a Vilanova i s'ocupà de dirigir personalment l'obra. En el transcurs de l'any esmentat, el mestre de cases cobrà 300 lliures pel seu treball i el dels operaris que estaven a les seves ordres; l'any 1697 rebé 350 lliures; l'any 1698, 200 lliures, i l'any 1699, 620 lliures, quantitats que en total sumen 1.470 lliures.⁶²

Sabem que els jurats de Vilanova i els obrers de la parròquia de Sant Antoni formalitzaren l'encàrrec dels treballs realitzats entre els anys 1693 i 1699 sota la responsabilitat de Bartomeu Soriano mitjançant dos contractes: el signat el 22 de gener de 1693, ja mencionat més amunt, i un altre signat en una data que desconeixem.⁶³ El 12 de gener de 1701 es mesurà i valorà el treball que s'havia fet fins llavors o, tal vegada, fins a l'acabament de la feina especificada en el segon contracte, i el 12 de juliol del mateix any els administradors de l'obra abonaren al mestre de cases 148 lliures, 14 sous i 2 diners a compte de la quantitat que resultà a favor d'aquell,⁶⁴ sense que consti que posteriorment se li fes cap altre pagament. Als dos contractes signats per Bartomeu Soriano en seguí un tercer, el titular del qual sembla que fou Josep Soriano que, juntament amb el seu germà Joan, havia col·laborat amb el mestre aragonès en els treballs compresos en els dos contractes anteriors, com es desprèn de les notícies que vinculen ambdós germans amb Vilanova de Cubelles des de temps enrere i que tindrem ocasió d'exposar més endavant.

⁶¹ *Ibidem*, f. 91-98.

⁶² *Ibidem*, f. 99-101 i següents s.f.

⁶³ *Ibidem*, anotació en una pàgina s.f., esmentada per José Antonio GARÍ Y SIUMELL, *Descripción é historia...*, *op. cit.*, pàg. 90-91, i Alberto FERRER SOLER, «El campanario...», *op. cit.*

⁶⁴ APSAVG, *Administració del campanar, 1670-1713*, s.f.

A partir de l'any 1700, el receptor dels pagaments fets regularment pels administradors de l'obra del campanar fou Josep Soriano, no sabem si inicialment en retribució dels darrers treballs inclosos en el segon contracte signat pel seu pare o si només se li abonaren feines compreses en el tercer contracte. Abans d'acabar l'any 1699 –quan s'estava treballant en el pis de les campanes majors, tal com es dedueix d'una inscripció que es pot veure a la llinda de la porta que dona accés al recinte–, Josep Soriano ja havia rebut un primer pagament per un import de 70 lliures; l'any 1700 cobrà 420 lliures en diversos terminis; l'any 1701, 240 lliures; l'any 1702, 465 lliures; l'any 1703, 330 lliures; l'any 1704, 446 lliures, 15 sous i 2 diners; l'any 1705, 210 lliures, i a la fi de l'any 1705 o a l'inici del 1706 –enllestida ja la construcció del campanar– rebé un darrer pagament de 67 lliures, 13 sous i 4 diners.⁶⁵ A més de les quantitats relacionades fins aquí, l'import total de les quals és de 2.249 lliures, 8 sous i 6 diners, els administradors de l'obra abonaren a Josep Soriano diverses quantitats menors per feines no previstes en l'hipotètic tercer contracte, principalment quan ja s'apropava la culminació de l'obra.⁶⁶

L'activitat de Bartomeu Soriano a Vilanova de Cubelles sembla que se centrà en l'acabament del campanar de l'església parroquial de Sant Antoni, però, aprofitant l'estada del mestre de cases a la població, els jurats del comú que reunia aquesta parròquia i la de Santa Maria de la Geltrú li encarregaren que s'ocupés de proporcionar-los diverses posts de fusta necessàries per a unes obres que s'havien d'efectuar a la casa de la vila. El dia 10 de setembre de 1698, Bartomeu Soriano cobrà 44 lliures per la compra de les esmentades posts, que, segons consta en el llibre de comptes del clavari del comú, procedien de Tortosa,⁶⁷ cosa que fa pensar que en aquell temps el mestre aragonès encara mantenia bones relacions amb la ciutat on havia passat la joventut i que, fins i tot, potser hi realitzava alguna feina ara per ara desconeguda. Pel que fa a Josep Soriano, a més de la seva participació en la

⁶⁵ Ibidem, diverses anotacions en pàgines s.f.

⁶⁶ Ibidem, diverses anotacions en pàgines s.f. (predominen els pagaments per treballs a la pèrera).

⁶⁷ Arxiu Comarcal del Garraf (ACGAF), Fons de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, *Llibre de las càrregas y descàrregas dels clavaris de la universitat de Vilanova i la Geltrú, 1693-1725* (ref. 5.217), s.f.: pagaments de l'any 1698, anotació 79, i *Llibre de pòlissas de la universitat de Vilanova de Cubelles y la Jultrú, 1685-1743* (ref. 5.211), s.f.: pagaments de l'any 1698, pòlissa 79.

construcció del campanar, sabem que, juntament amb altres artífexs, treballà en les obres que l'any 1699 es realitzaren en els estudis de la vila, per les quals el clavari del comú pagà 131 lliures, 15 sous i 10 diners el dia 8 d'abril i 379 lliures, 3 sous i 10 diners el dia 2 de setembre.⁶⁸ D'altra banda, els darrers mesos del mateix any 1699, el fill gran de Bartomeu Soriano, associat amb un mestre de cases local, inicià la construcció de la nova església parroquial de Santa Maria de la Geltrú, tasca de la qual tractarem amb més detall en les pàgines següents.

Vilanova de Cubelles, a més de permetre a Bartomeu Soriano estendre la seva activitat professional a una nova àrea geogràfica, fou l'escenari d'alguns importants esdeveniments circumscrits a l'àmbit econòmic i domèstic tant d'ell com de la seva família. Probablement, en el transcurs d'un dels seus primers desplaçaments a la població, el mestre de cases negocià amb Francesc de Miquel –fill de Jeroni de Miquel– la renúncia a la propietat dels molins i les terres que l'any 1680 havia adquirit a Sant Pere de Riudebitlles. Des de temps enrere Francesc de Miquel reivindicava els seus drets sobre les finques i negava qualsevol valor legal a l'escriptura de venda subscripta per Jaume Bosch a favor de Bartomeu Soriano. Aquest, finalment, arribà a un acord amb el demandant i el mes d'octubre de 1693 ambdós signaren una concòrdia davant d'un notari de Vilafranca del Penedès mitjançant la qual el mestre de cases acceptà desprendre's dels molins i les terres a canvi d'una indemnització de 336 lliures,⁶⁹ part de les quals cobrà a Girona uns mesos després.⁷⁰ Altrament, l'any 1696, quan Bartomeu Soriano per exigències de l'obra del campanar ja feia uns mesos que estava instal·lat a Vilanova amb la seva esposa Esperança, aquesta donà a llum l'últim fill del matrimoni, Agustí, batejat a la parròquia de Sant Antoni el dia 28 d'agost d'aquell any.⁷¹ A la

⁶⁸ ACGAF, Fons de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, *Llibre de las càrregas y descàrregas dels clavaris de la universitat de Vilanova i la Geltrú, 1693-1725* (ref. 5.217), s.f.: pagaments de l'any 1699, anotacions 27 i 51, i *Llibre de pòssas de la universitat de Vilanova de Cubelles y la Jultrú, 1685-1743* (ref. 5.211), s.f.: pagaments de l'any 1699, pòsses 27 i 51.

⁶⁹ Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès, notaries, Vilafranca del Penedès, not. Josep Martí, menor, *Concòrdies, 1663-1693* (reg. P XVII-300), f. 305r-309r: 28 d'octubre de 1693.

⁷⁰ AHG, notaries, Girona 3, not. Ramon Vila, *Manual, 1694* (Gi-3 710), s.f.: 20 de març de 1694. Bartomeu Soriano rebé 159 lliures, 13 sous i 4 diners; ignorem quan rebé les restants 176 lliures, 6 sous i 8 diners.

⁷¹ Vegeu la nota 10.

mateixa parròquia, el dia 31 d'agost de l'any 1698, se celebrà el casament de Josep Soriano amb Margarida Llanussa, filla del pagès vilanoví Joan Llanussa,⁷² i sis mesos després, a la pila baptismal del temple, es batejà la primera filla de la parella, que rebé el nom de Teresa.⁷³ El 22 de febrer de 1699, també a la parròquia de Sant Antoni, Joan Soriano es casà amb Eulàlia Penedès, prèvia la preceptiva llicència del rector d'Esparreguera, vila d'on era originaria la contraent.⁷⁴ És remarcable que en cap de les nombroses ocasions que en la documentació vilanovina d'aquest període s'esmenta Bartomeu Soriano i els seus fills mai no es fa referència al fet que havien arribat a la població procedents de Girona i, pel que fa a Josep, generalment se'l considera mestre de cases de Vilanova de Cubelles.

INTEGRACIÓ DE BARTOMEU SORIANO A L'ACTIVITAT CONSTRUCTIVA DE GIRONA

Després que l'any 1696 el mestre aragonès s'absentés una llarga temporada de Girona per treballar a Vilanova de Cubelles i potser també a Tortosa i Hostalric —on hi ha indicis per pensar que col·laborà amb Pere Cases en la fortificació de la vila—, la presència de Bartomeu Soriano a la ciutat no es pot tornar a documentar fins avançat l'any 1698, quan en nom de tots els mestres de cases que havien contractat el segon cos o «andana» de la façana de la catedral demanà al capítol que els fes efectiu l'últim termini del preu convingut.⁷⁵ Efectuat aquest pagament el 28 d'abril de l'esmentat any, els canonges no tardaren a plantejar-se la construcció del tercer cos, que Bartomeu Soriano es comprometé a portar a terme compartint la responsabilitat de l'obra únicament amb els seus fills Josep i Joan, sense recórrer al suport de cap mestre de cases gironí tret de Bernardí Alsina, a qui presentà com a avalador. El contracte es formalitzà el dia 7 de maig del mateix any 1698, si bé en aquesta data només el signaren alguns canonges en representació del capítol i Bartomeu Soriano, mentre que Josep Soriano

⁷² APSAVG, *Llibre 2 de matrimonis*, 1660-1710, f. 389.

⁷³ APSAVG, *Llibre 3 de baptismes*, 1655-1699, f. 669: 1 de març de 1699.

⁷⁴ APSAVG, *Llibre 2 de matrimonis*, 1660-1710, f. 399.

⁷⁵ ACG, *Resolucions capitulars*, 1695-1701 (vol. 42), f. 91v: 12 d'abril de 1698.

no acudí a casa del notari per estampar la seva signatura en el document fins al mes de març de 1699 i Joan Soriano no ho féu fins dos mesos després, sens dubte perquè en aquell temps ambdós germans estaven ocupats en la construcció del campanar de l'església parroquial de Vilanova i residien habitualment en aquesta població.⁷⁶

Igual que el contracte, els nombrosos documents notariais estesos per deixar constància dels pagaments efectuats als tres mestres de cases en retribució de la construcció del tercer cos de la façana catedralícia –datats entre el 9 de maig de 1698 i el 26 de gener de 1704– permeten intuir el diferent grau d'implicació real de cadascun dels tres artífexs en l'obra. Bartomeu Soriano ingressà personalment la majoria dels més de vint pagaments documentats i només consta com absent de Girona en el realitzat el 9 de desembre de 1699, que rebé Bernardí Alsina en qualitat de procurador, i en els efectuats els dies 5 i 30 de juliol de 1701, rebuts per Josep Soriano en nom propi i del seu pare, probablement per raó del desplaçament d'aquest a Vilanova de Cubelles per tal de donar per acabada la seva participació en la construcció del campanar de l'església parroquial i deixar la feina en mans del seu fill gran. En canvi, Josep Soriano, malgrat figurar entre els titulars de tots els pagaments, només fou el receptor efectiu dels dos datats el mes de juliol de 1701, als quals acabem de fer referència. Joan Soriano, com Josep, no estigué present a cap dels primers pagaments i, quan l'any 1700 potser es preparava per unir-se als operaris que treballaven en l'obra –com es podria deduir del seu ingrés al gremi de mestres de cases i picapedrers de Girona el 25 de març d'aquell any–, la seva prematura mort, esdevinguda a la mateixa ciutat de Girona a penes transcorreguts cinc mesos, frustrà qualsevol projecte que pogués tenir en perspectiva.⁷⁷

La construcció del tercer cos de la façana de la catedral no fou l'única feina que emprengué Bartomeu Soriano a Girona els darrers anys del segle XVII i els primers del XVIII. Poc després d'iniciar l'esmentada obra s'associà amb Bernardí Alsina per construir els fonaments i els murs de l'església del convent de Santa Clara de monges franciscanes, treball que els dos mestres

⁷⁶ La transcripció del contracte es pot veure a Francesc MIRALPEIX I VILAMALA, «L'acabament de la seu...», *op. cit.*, apèndix documental Ic. Les referències d'arxiu dels pagaments esmentats en el paràgraf següent es poden veure a la mateixa publicació, nota 129.

⁷⁷ Vegeu la nota 6.

de cases concertaren el 26 d'octubre de 1698 i els mantingué ocupats fins a mitjan any 1700.⁷⁸ El 19 de juny de 1701, el mestre aragonès s'obligà, a títol personal i amb l'aval del seu fill Josep, a construir l'església parroquial de Sant Andreu d'Estanyol i a deixar-la enllestida dintre dels quatre anys següents, termini que per motius que ignorem incomplí àmpliament.⁷⁹ Malgrat les feines que retenien Josep Soriano a Vilanova de Cubelles, el mes de setembre del mateix any 1701 pare i fill s'associaren amb els escultors mataronins Antoni i Marià Riera per edificar la nova església parroquial de la Bisbal, obra de llarga durada i evolució plena d'incidències en la qual la part corresponent als dos escultors aviat fou transferida a dos mestres de cases gironins a causa de la mort d'Antoni Riera.⁸⁰ L'any 1702, Bartomeu Soriano, un altre cop amb la participació de Josep Soriano, contractà l'acabament de les obres iniciades quatre anys enrere per ell i Barnardí Alsina a l'església del convent gironí de Santa Clara, a més de l'execució de diversos treballs a les dependències conventuals.⁸¹ La presència de Josep Soriano al costat del seu pare en algunes de les obres mencionades probablement fou més aviat de caràcter nominal que real, i tot fa pensar que tingué com a principal motivació la necessitat de Bartomeu Soriano –ja d'avançada edat– de garantir als comitents el compliment dels compromisos contractuals mitjançant la implicació en els treballs d'un mestre més jove que ell, encara que això tingués poca o nul·la repercussió en el dia a dia de la feina. Curiosament, igual que en la documentació generada a Vilanova de Cubelles s'ometé sistemàticament que Bartomeu Soriano i els seus fills havien arribat a la vila procedents de Girona, en la documentació gironina estesa en el tombant del segle mai s'indicà que en aquell temps Josep Soriano residia i treballava habitualment a Vilanova, i se'l considerà sempre mestre de cases de Girona.

⁷⁸ AHG, notaries, Girona 3, not. Ramon Vila, *Manual*, 1698 (Gi-3 714), s.f.: 26 i 28 d'octubre de 1698; *Manual*, 1699 (Gi-3 715), s.f.: 2 de setembre de 1699, i *Manual*, 1700 (Gi-3 716), s.f.: 14 d'abril i 20 de juny de 1700.

⁷⁹ AHG, notaries, Girona 3, not. Ramon Vila, *Manual*, 1701 (Gi-3 717), s.f. En el testament de Bartomeu Soriano, dictat el 23 de setembre de 1717 (vegeu la nota 117), consta que en aquella data l'església encara no estava acabada.

⁸⁰ Vegeu la nota 8. Igual que l'església parroquial d'Estanyol, la de la Bisbal encara no estava acabada quan Bartomeu Soriano dictà testament el 23 de setembre de 1717 (vegeu la nota 117).

⁸¹ AHG, notaries, Girona 3, not. Ramon Vila, *Manual*, 1702 (Gi-3 718), s.f.: 28 de maig de 1702. Josep Soriano no estigué present a la signatura del contracte.

No obstant la menció a Josep Soriano que es troba en diversos documents relatius a obres dirigides pel seu pare a Girona i a poblacions properes a la ciutat, la implantació del primer a Vilanova de Cubelles està fora de qualsevol dubte. Ja hem vist que l'any 1698 el fill gran del mestre aragonès s'havia casat amb la vilanovina Margarida Llanussa a l'església parroquial de Sant Antoni de l'esmentada vila i que l'any següent havia estat batejada a la mateixa església la primera filla del matrimoni, Teresa. Igualment hem exposat que durant un temps indeterminat –probablement proper als deu anys– Josep Soriano s'havia ocupat, amb diversos graus de responsabilitat, de l'acabament del campanar del temple i hem avançat que l'any 1699 havia començat a treballar en la construcció de la nova església parroquial de Santa Maria de la veïna població de la Geltrú, obra a la qual més endavant dedicarem unes línies. A més, sabem que poc després de fer-se càrrec d'aquesta feina deixà la casa que els jurats de Vilanova i els obrers de la parròquia de Sant Antoni havien cedit temps enrere als constructors del campanar i s'instal·là en una casa situada en el carrer Major de Vilanova que el mes de febrer de l'any 1700 havia adquirit per 355 lliures a un mariner vilanoví.⁸² En el moment d'efectuar la compra, Josep Soriano només pogué abonar al venedor 155 lliures i, per obtenir les 200 lliures restants, es veié obligat a vendre un censal d'aquest import als obrers de Santa Maria de la Geltrú,⁸³ per encàrrec dels quals construïa la nova església parroquial geltrunenca. La presència continuada de Josep Soriano a Vilanova de Cubelles la confirma el naixement en aquesta població de la segona i la tercera filla del mestre de cases, Margarida i Magdalena, batejades a la parròquia de Sant Antoni els dies 18 de gener de 1703 i 30 d'agost de 1705, respectivament,⁸⁴ com també la prematura defunció de la filla gran, Teresa, enterrada el dia 24 d'abril de 1705 al cementiri de l'esmentada parròquia.⁸⁵

⁸² ACGAF, notaries, Vilanova i la Geltrú, not. Ramon Martí, *Manual*, 1700 (116 AHM), f. 64v-69v: 24 de febrer de 1700. La casa que limitava a sol ixent amb la comprada per Josep Soriano era propietat de Gabriel Matons, pare del conegut argenter Josep Matons, establert a Barcelona.

⁸³ *Ibidem*, f. 70r-76v: 26 de febrer de 1700.

⁸⁴ APSAVG, *Llibre 4 de baptismes*, 1700-1730, f. 39r i 64v. La mort de Teresa, la filla primogènita (vegeu la nota següent) i, poc després, la de Josep Soriano, determinà que Margarida fos l'hereva universal de Bartomeu Soriano, segons consta en el testament d'aquest (vegeu la nota 117).

⁸⁵ APSAVG, *Llibre 6 d'òbits*, 1699-1724, f. 173.

BARTOMEU I JOSEP SORIANO: PROPOSTA PER CONTINUAR L'OBRA DEL RETAULE DE SANT OLEGUER DE LA CATEDRAL DE BARCELONA (1703)

L'any 1703, Bartomeu Soriano i el seu fill Josep s'associaren amb Miquel Llavina II i Andreu Sala –ambdós mestres del gremi d'escultors de Barcelona– amb la finalitat de presentar al Consell de Cent de la ciutat una proposta per acabar el retaule de sant Oleguer,⁸⁶ la construcció del qual havia quedat interrompuda més de vint anys abans. La capella que havia de presidir aquest retaule, avui més coneguda perquè allotja la imatge del Sant Crist de Lepant, s'havia construït entre els anys 1676 i 1678 al costat de l'Epístola de la catedral barcelonina, als peus del temple, al lloc ocupat anteriorment per la sala capitular i les capelles de sant Lu i de sant Sever. El projecte d'adaptació de l'espai a la nova funció que li havia estat assignada s'havia confiat al tracista fra Josep de la Concepció, que probablement també havia intervingut en el disseny del moblament del recinte i en l'elecció dels artífexs que l'havien de portar a terme. Una vegada habilitada la capella, s'havia començat a alçar el retaule dedicat al sant titular, però la necessitat d'invertir els recursos econòmics de la ciutat preferentment en obres de defensa havia obligat a suspendre els treballs poc després de deixar enllestit el pedestal de marbre negre que avui encara es pot veure i el sepulcre destinat a ocupar el centre del conjunt, obra d'extraordinària qualitat esculpida per Francesc Grau i Domènec Rovira II, col·laboradors habituals de fra Josep.⁸⁷ No seria estrany que Bartomeu Soriano, quan treballava a Esparreguera, hagués tingut notícia de les obres que s'estaven realitzant a la capella barcelonina, atesa la relació que llavors mantenia tant amb fra Josep de la Concepció com amb els autors del sepulcre, però malgrat tractar-se de l'enèsima intervenció del

⁸⁶ Agustí DURAN I SANPERE, «El sepulcre de sant Oleguer» a *Barcelona i la seva història*, vol. III, Barcelona, Documents de Cultura Curial, 1975, pàg. 386-394, i Manuel ARRANZ, *Mestres d'obres i fusters...*, op. cit., pàg. 457.

⁸⁷ José MAS, *Guía itinerario de la catedral de Barcelona*, Barcelona, Imp. «La Renaixensa», 1916, pàg. 85-88; Agustí DURAN I SANPERE, «Notes d'art antic manresà», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, vol. XXXI, 1921, pàg. 58-62; Agustín DURAN I SANPERE, «Visita a la catedral, Jornada undécima: La capilla del Santísimo Sacramento» a *Barcelona Divulgación Histórica*, vol. III, Barcelona, Aymá Editor, 1947, pàg. 57-62; Cèsar MARTINELL, *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya, Volum II, El barroc salomònic...*, op. cit., pàg. 98; Joan BOSCH I BALLBONA, *Els tallers d'escultura...*, op. cit., pàg. 75, i Carme NARVÁEZ CASES, *El tracista...*, op. cit., pàg. 152-155.

mestre aragonès en una obra dissenyada pel tracista sembla molt aventurat relacionar aquesta coincidència amb l'amistat que temps enrere podria haver unit els dos personatges, principalment perquè la continuació del retaule de sant Oleguer es plantejà més de dotze anys després de la mort de fra Josep.

Les gestions encaminades a prosseguir l'obra del retaule estigueren a càrrec d'una comissió mixta formada per consellers i canonges que, alertats per diversos arquitectes i altres persones de la seva confiança de la possible feblesa de la part construïda, posaren en qüestió la viabilitat de la traça original. Segons l'opinió més generalitzada, el pedestal difícilment podria suportar el pes de tot el que encara faltava incorporar, sobretot si es feia de pedra com s'havia previst inicialment, per la qual cosa l'opció que semblà més prudent als comissionats fou deixar de banda la primera traça i demanar a diversos artífexs –entre ells Joan Roig II– que presentessin noves idees, amb l'única condició que les seves propostes permetessin reutilitzar l'escultura, la pedra i el marbre ja treballats. Tanmateix, el 27 de setembre de 1703, quan tots els convocats havien presentat les traces sol·licitades, arribà a oïdes dels comissionats que Bartomeu i Josep Soriano, Miquel Llavina II i Andreu Sala asseguraven que el retaule es podia continuar d'acord amb la primera traça, amb total garantia d'estabilitat i sense renunciar a fer-lo de pedra. La possibilitat fou immediatament tinguda en consideració i, tot seguit, els comissionats, que s'abstingueren de prendre cap decisió sobre les noves traces, cridaren els dos mestres de cases i els dos escultors per tal de demanar-los que exposessin els seus raonaments per escrit i els presentessin, també per escrit, les condicions en què estarien disposats a emprendre l'obra.⁸⁸

Bartomeu Soriano, que residia a Girona, i Josep Soriano, que es trobava a Vilanova de Cubelles, es desplaçaren a Barcelona i, juntament amb Miquel Llavina II i Andreu Sala, el dia 29 d'octubre de l'esmentat any 1703 redactaren el document que els havia estat sol·licitat i el lliuraren als comissionats.⁸⁹ Aquests llegiren l'escrit en la reunió celebrada pel Consell de Cent el 3 de novembre i, assabentats els consellers de les raons tècniques exposades pels quatre artífexs per donar suport a la seva proposta i de les condicions

⁸⁸ Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), Fons Municipal, Consell de Cent, *Registre de deliberacions, 1702-1703* (1B.II.212), f. 331r-332r i carta entre f. 330v-331r.

⁸⁹ Vegeu l'apèndix documental, document 6.

econòmiques d'acord amb les quals es farien càrrec de la feina, deliberaren formalitzar l'encàrrec una vegada els dos mestres de cases i els dos escultors haguessin presentat avaladors de solvència acreditada. Així mateix, aprovaren destinar anualment 1.000 lliures al pagament del treball dels artífexs i dels materials que fossin necessaris fins a l'acabament de l'obra i, de manera immediata, abonar a Bartomeu i Josep Soriano una quantitat no especificada en satisfacció de les despeses que els havia ocasionat el desplaçament a Barcelona i l'estada a la ciutat.⁹⁰

L'acord de posar fi a la construcció del retaule de sant Oleguer pres pels consellers fou impugnat ben aviat pel gremi de mestres de cases de Barcelona, que es negà a admetre que Bartomeu i Josep Soriano treballessin a la capital del Principat. En un llarg memorial sense data dirigit al Consell de Cent i llegit en la sessió celebrada el dia 9 de novembre, els prohoms del gremi fonamentaren la legalitat de la seva posició tot enumerant els diversos privilegis reials que els facultaven per impedir que qualsevol mestre de cases forà realitzés cap feina pròpia de l'ofici a la ciutat i al seu territori. A més, en els darrers paràgrafs de l'escrit, manifestaren el seu disgust per no haver estat informats ni ells ni la major part dels agremiats de l'obra que es projectava portar a terme i expressaren la certesa que a Barcelona es podien trobar diversos mestres capacitats «per a empèndrer y continuar la dita obra ab tanta seguretat del desempeño com la pogués donar qualsevol altre pretès oficial». Finalment, sol·licitaren que fos admesa «la oferta dels supplicants y evitar per est medi los inconvenients que del contrari se podrian seguir».⁹¹

Contrariats per la reivindicació dels privilegis gremials presentada pels mestres de cases barcelonins i la subsegüent petició encaminada a aconseguir que fossin un o més mestres de la ciutat els encarregats de fer-se càrrec de l'obra, els consellers i els comissionats es resistiren a doblegar-se a les exigències de la corporació i tractaren de fer prevaldre la decisió que havien pres. En la reunió que mantingueren el 10 de novembre estudiaren diverses argumentacions per tal de fer desistir als mestres de cases locals d'ocupar-se de la continuació del retaule i alguns assistents apuntaren que tal vegada «per ser dita obra pia, pot la present ciutat valer-se per ella de oficials que

⁹⁰ AHCB, Fons Municipal, Consell de Cent, *Registre de deliberacions, 1702-1703* (1B.II.212), f. 375r-376r.

⁹¹ *Ibidem*, memorial entre f. 379v-380r.

no sien mestres de la present ciutat» o que potser «la ciutat podrà passar mestres als officials forasters que han emprès dita obra».⁹² Tanmateix, consultats els assessors del Consell de Cent, no es trobà cap subterfugi legal que permetés a Bartomeu i Josep Soriano treballar a Barcelona i el dia 28 de novembre els consellers i els comissionats deliberaren ajornar qualsevol actuació i pagar 55 lliures als dos mestres de cases «per trenta-y-set dias han estat detinguts a la present ciutat y, altrament, per lo gasto de venir de Gerona y Vilanova, respective, a la present ciutat [...] per la dependència de la obra del retaule de sant Olaguer i tornar a sas casas».⁹³ Frustrat aquest i altres intents posteriors dels consellers de prosseguir l'obra del retaule, en el transcurs del segle XVIII només es realitzaren treballs d'ornamentació en el cambril del sant, la construcció del qual ja s'havia iniciat anys enrere, mentre que el retaule romangué inacabat fins avançat el segle XIX, quan tingué lloc la remodelació que li conferí l'aspecte que avui presenta.

JOSEP I BARTOMEU SORIANO: CONSTRUCCIÓ DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANTA MARIA DE LA GELTRÚ (1699-1712)

L'associació de Bartomeu i Josep Soriano amb els escultors Miquel Llavina II i Andreu Sala per acabar el retaule barceloní de sant Oleguer es pot interpretar com un indicatiu de la voluntat dels dos mestres de cases de consolidar la relació professional que havien mantingut des que el fill, en adoptar l'ofici patern, s'havia integrat en el negoci familiar. El fet que l'obra que es proposaren emprendre es trobés en una població allunyada tant de Girona, on en aquell temps Bartomeu Soriano havia centrat la seva activitat, com de Vilanova de Cubelles, on Josep Soriano s'havia establert anys abans i començava a destacar entre els mestres de cases locals, sembla indicar que pare i fill –malgrat que el primer ja era gairebé sexagenari– pretenien constituir un equip en el qual l'experiència de l'un i la joventut de l'altre es complementessin per tal d'aconseguir encàrrecs en àmplies àrees de Catalunya.

Quan Josep Soriano acudí a la capital del Principat l'any 1703 per donar suport a la proposta que el seu pare i els dos escultors barcelonins presentaren

⁹² *Ibidem*, f. 380r i 385v-386r.

⁹³ *Ibidem*, f. 425v.

al Consell de Cent, a penes faltaven dos anys perquè aquell deixés enllestit el campanar de l'església parroquial de Sant Antoni de Vilanova de Cubelles, obra alçada en diverses fases de les quals ja ens hem ocupat extensament més amunt. També en paràgrafs anteriors hem fet referència, per bé que de manera succinta, a la participació de Josep Soriano en la construcció de la nova església parroquial de Santa Maria de la Geltrú. Tot i que la parròquia geltrunenca es començà a edificar en la darrereria del segle XVII, hem considerat convenient no estendre'ns en l'esmentada obra fins aquest punt de la present narració atès que, per raó de la durada de la feina i de la prematura mort de Josep Soriano, fou l'últim treball del qual el fill del mestre de cases aragonès se n'ocupà.

L'any 1699, els habitants de la Geltrú decidiren construir una nova església per substituir l'antic temple medieval que, per raó del creixement experimentat per la població en els segles XVI i XVII, havia esdevingut insuficient per acollir amb comoditat els feligresos.⁹⁴ La primera pedra de l'església es col·locà el 15 de novembre del mateix any 1699 i, encara que no ha estat possible localitzar el contracte que els obrers de la parròquia signaren amb els mestres de cases escollits per executar l'obra, sabem amb certesa que l'encàrrec recaigué en Josep Soriano i en el vilanoví Pau Trilles gràcies als pactes que ambdós formalitzaren davant d'un notari local el 22 de novembre de l'esmentat any per tal de repartir-se la feina i establir les funcions que cada mestre s'obligava a assumir.⁹⁵ Segons consta en el document mencionat, cadascun d'ells s'ocuparia de construir «la maitat de la iglésia, com és de mig a mig, attenent del portal major al presbiteri», tasca que realitzaria amb els seus propis operaris. Els pagaments que rebrien es dividirien entre ells en parts iguals i ambdós participarien conjuntament en aquelles operacions que precisessin de més personal, com podria ser el muntatge de les bastides. És significatiu que en els pactes es fes constar «que quiscuna de les parts tinga obligació de acistir un mes a la obra» i que «sent absent lo un, que lo que serà present eo en la vila, [tingui obligació] de acistir en aquella», establint així una alternança en la direcció dels treballs que proporcionava a Josep Soriano la possibilitat d'acudir periòdicament a Girona o a qualsevol altra població on compartís alguna obra amb el seu pare.

⁹⁴ José Antonio GARÍ Y SIUMELL, *Descripción é historia...*, op. cit., pàg. 117.

⁹⁵ Vegeu l'apèndix documental, document 7.

La fàbrica de l'església s'inicià pel tester i cal pensar que en els primers anys del segle XVIII els treballs avançaren a bon ritme, atès que el 1701 ja s'havia construït bona part del presbiteri i del creuer, a la porta d'accés al braç esquerre del qual figura gravat l'any esmentat (fig. 10). Tenim constància documental de diversos pagaments efectuats tant a Josep Soriano com a Pau Trilles per feines realitzades els anys 1699 i 1700, però no sempre és possible conèixer la data precisa en què els mestres de cases els reberen. Abans del mes de desembre de 1700, Josep Soriano ja havia cobrat, almenys, 150 lliures i Pau Trilles, una quantitat semblant.⁹⁶ No gaire després d'aquesta data, el primer també ingressà 37 lliures i 19 sous per haver col·locat les grades del presbiteri, l'esglaió d'un portal exterior i la llinda de la porta de la sagristia.⁹⁷ Posteriorment, es poden documentar nombrosos pagaments realitzats a Pau Trilles però cap a Josep Soriano, potser perquè aquest s'absentà de la vila i delegà en els seus fadrins la continuació de la feina o per qualsevol altre motiu que ara per ara desconeixem. Fos com fos, l'any 1707, quan Josep Soriano es trobava a Sant Martí Sarroca amb una finalitat que ignorem, fou atacat per un grup de persones armades i morí com a conseqüència «de una scopetada».⁹⁸ El violent traspàs del mestre de cases deixà l'obra de l'església parroquial de la Geltrú en mans de Pau Trilles, que prosseguí els treballs fins que els darrers mesos de l'any 1711 quedà totalment enllestit el presbiteri, el creuer i les dues primeres capelles laterals. Aquesta part del temple es beneí el 7 de febrer de 1712,⁹⁹ i la construcció de la nau i la façana es posposà per problemes econòmics durant uns anys i no es donà per acabada fins al 1736,¹⁰⁰ com consta en un relleu situat damunt de la porta principal.

La sobtada mort de Josep Soriano obligà Bartomeu Soriano a responsabilitzar-se del deute contret anys enrere pel seu fill amb els obrers

⁹⁶ Arxiu Parroquial de Santa Maria, Vilanova i la Geltrú, *Comptes de l'Obra, 1700-1816* (reg. 94), plec solt (anotacions de l'any 1700 al 1711).

⁹⁷ *Ibidem*, plec solt (sense data).

⁹⁸ Vegeu la nota 6. El 30 de novembre de 1711, Bartomeu Soriano, present a Barcelona, exculpà de la mort de Josep Soriano al pagès Francesc Ballbey, natural de Castellví, llavors empresonat (AHPB, not. Rafael Albià, *Esborrany, 1711*, reg. 818/35, doc. 450).

⁹⁹ L'Econom de la Geltrú, «L'església nova de la Geltrú, I» a *Thesauri Guialtrude, Recull d'articles de Mn. Miquel Nicolau Faura*, Vilanova i la Geltrú, Parròquia de Santa Maria de la Geltrú, pàg. 60 (article publicat en el *Diario de Villanueva y Geltrú* del 31 d'octubre de 1928).

¹⁰⁰ José Antonio GARÍ Y SIUMELL, *Descripción é historia...*, op. cit., pàg. 118.

Figura 10. Exterior del braç esquerre del creuer de l'església parroquial de Santa Maria de la Geltrú (població integrada a Vilanova i la Geltrú). Sobre la porta d'ingrés figura l'any de construcció: 1701. Fotografia de l'autor.

de la Geltrú com a única manera de cobrar els diners que els mateixos obrers devien a aquell pels treballs que, mentre vivia, havia efectuat a la nova església parroquial. El mestre aragonès es veié igualment precisat a regularitzar la situació econòmica amb la vídua de Josep Soriano –Margarida Llanussa–, la qual l'any 1709 s'havia casat en segones núpcies amb un botiguer vilanoví.¹⁰¹ Tres documents notariais estesos l'any 1712 situen Bartomeu Soriano a Vilanova de Cubelles i ens informen d'algunes de les gestions que el mestre de cases realitzà en aquesta població. En el primer document, datat el 20 de febrer, Bartomeu Soriano confessà haver rebut de la vídua del seu fill diversos objectes, entre els quals algunes joies i diverses peces de vestir de criatura, probablement usades per les nêtes del mestre aragonès.¹⁰² En el segon document, datat el 4 de març, el mestre de cases redimí el censal de 200 lliures venut per Josep Soriano l'any 1700 als obrers de l'església parroquial de la Geltrú i deixà constància del pagament a aquests de 75 lliures i 10 sous en concepte de liquidació de les pensions de l'esmentat censal vençudes fins llavors; de la suma que Bartomeu Soriano destinà a aquesta operació, 126 lliures, 17 sous i 3 diners les havia rebut dels mateixos obrers en pagament de part dels treballs realitzats pel difunt Josep Soriano a l'església parroquial i la resta la posà el mestre de cases de diners propis.¹⁰³ En el tercer document, també datat el 4 de març, Bartomeu Soriano signà àpoca de 51 lliures, 7 sous i 3 diners als obrers geltrunencs, quantitat que aquests li abonaren per tal de saldar qualsevol compte que pogués quedar pendent per feines fetes per Josep Soriano a la nova església.¹⁰⁴ En els tres documents, si bé es qualificà Bartomeu Soriano com a mestre de cases de Girona, es féu constar que temporalment residia a Vilanova de Cubelles.

¹⁰¹ ACGAF, notariais, Vilanova i la Geltrú, not. Ramon Martí, *Testaments, 1700-1714* (126 AHM), f. 145r-146r: 26 de febrer de 1709 (testament del pagès vilanoví Joan Llanussa, en el qual consta que la seva filla Margarida, casada en primeres núpcies amb Josep Soriano, en la data de redacció del document era l'esposa del botiguer Joan Garrich).

¹⁰² ACGAF, notariais, Vilanova i la Geltrú, not. Ramon Martí, *Manual, 1712* (125 AHM), f. 31v-32v.

¹⁰³ *Ibidem*, f. 34v-36r.

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 36r-37v.

CONTINUÏTAT DE L'ACTIVITAT CONSTRUCTIVA DE
BARTOMEU SORIANO A GIRONA

El període durant el qual Bartomeu Soriano desenvolupà una activitat més intensa a Girona i a les poblacions de l'entorn de la ciutat, alhora que consolidà la seva relació amb els mestres de cases locals tant a nivell personal com corporatiu, probablement fou la primera dècada del segle XVIII. En pàgines anteriors ja ens hem ocupat de la construcció del tercer cos de la façana de la catedral, que el mestre aragonès contractà l'any 1698 juntament amb els seus fills Josep i Joan, i deixà enllestit el 1703. També hem vist que simultàniament treballà en el convent gironí de Santa Clara i en l'església parroquial d'Estanyol i de la Bisbal, ocasionalment amb el suport de Josep Soriano. Quan les dues últimes obres encara estaven en curs, inicià el cobriment de les quatre ales del claustre del convent de Sant Francesc de Girona, treball que executà d'acord amb quatre contractes signats els anys 1704 i 1705 –un contracte per cada ala– i acabà els primers dies de l'any 1706.¹⁰⁵

A la darrereria de l'any 1704, el capítol de la catedral decidí emprendre la construcció de la carreuada o paret interior de la façana del temple i, després de posar l'obra a subhasta pública i estudiar les propostes de diversos mestres de cases, el dia 17 de desembre del mateix any l'assignà a l'equip format per Bartomeu Soriano, Jaume Pagès, Josep Cisterna, Jaume Bòria i Pau Huguet.¹⁰⁶ Tanmateix, els treballs avançaren amb molta lentitud o no s'iniciaren fins un temps després, atès que la major part de pagaments als mestres encarregats d'alçar la paret s'efectuaren els anys 1707 i 1708. Anteriorment, Bartomeu Soriano s'havia ocupat de la construcció dels dos balcons que flanquegen el tercer cos de la façana, un projecte del qual els canonges ja n'havien començat a parlar l'any 1700 però que no es materialitzà fins al 1705.¹⁰⁷ L'any 1707,

¹⁰⁵ AHG, notaries, Girona 3, not. Ramon Vila, *Manual, 1704* (Gi-3 720), s.f.: 18 de maig (anotat el dia 31) i 8 d'agost de 1704, i *Manual, 1705* (Gi-3 721), s.f.: 12 de març i 23 d'abril de 1705. En aquests manuals i en el de 1706 (Gi-3 722) es troben diversos pagaments efectuats a Bartomeu Soriano pel seu treball, el darrer dels quals el dia 24 de gener de 1706.

¹⁰⁶ La transcripció del contracte es pot veure a Francesc MIRALPEIX I VILAMALA, «L'acabament de la seu...», *op. cit.*, apèndix documental Ie. Les referències d'arxiu dels pagaments esmentats en el paràgraf següent es poden veure a la mateixa publicació, nota 148.

¹⁰⁷ Francesc MIRALPEIX I VILAMALA, «L'acabament de la seu...», *op. cit.*

en plena Guerra de Successió, Bartomeu Soriano s'associà amb Pere Garau, Josep Mir i Jaume Mir per realitzar diversos treballs a les fortificacions de la ciutat, primer a la muntanya de les Pedreres, al lloc on havia estat el convent dels Caputxins i, a partir del 1709, al fortí de la reina Anna,¹⁰⁸ tasques que els esdeveniments bèl·lics interromperen abruptament.

A més de les obres esmentades, durant els primers anys del segle Bartomeu Soriano executà a Girona molts altres treballs de menor importància, tant de caràcter religiós com militar i civil, que seria excessiu detallar aquí. Fora de la ciutat, l'any 1706 o 1707 posà fi a la construcció de l'església parroquial de Cassà de la Selva,¹⁰⁹ iniciada temps enrere per altres artífexs, i el 24 de maig de 1709, conjuntament amb el seu fill Benet i el mestre de cases Gabriel Picaperes, signà un contracte amb els obrers de l'església parroquial de la Bisbal comprometent-se a fer de pedra esculpida els capitells, arquitraus, frisos i cornises tant de la nau com de les capelles del temple, llavors en una fase avançada de construcció.¹¹⁰ Val la pena remarcar la menció a Benet Soriano que es troba en el document, atès que ara per ara és la primera i única notícia de l'activitat professional d'aquest jove mestre de cases —a penes de divuit anys d'edat— que ha estat possible localitzar. La seva presència entre els titulars del contracte probablement obeïa a la necessitat de Bartomeu Soriano de garantir als responsables de l'obra la continuïtat del treball, com anteriorment sembla que el mestre ja havia tractat de fer incorporant a alguns encàrrecs el difunt Josep. No obstant això, la manca de qualsevol altra notícia relativa a Benet fa pensar que aquest morí encara més jove que el seu germà gran i que Bartomeu Soriano, ja ancià, hagué de seguir al capdavant de les feines que tenia en curs únicament amb el suport que podia oferir-li el fill més petit, Agustí, que havia après l'ofici al seu costat i havia col·laborat amb ell en la mesura de les seves possibilitats gairebé des de la infància.¹¹¹

¹⁰⁸ AHG, notariais, Girona 3, not. Ramon Vila, *Manual*, 1707 (Gi-3 723), s.f.: 24 de novembre de 1707, i *Manual*, 1709 (Gi-3 725), s.f.: 1 de gener de 1709.

¹⁰⁹ AHG, notariais, districte de Girona, Cassà de la Selva, not. Domènec Xiberta, *Manual*, 1706-1707 (Cs 61), f. 253v-254r: 16 de gener de 1707.

¹¹⁰ Vegeu la nota 8.

¹¹¹ Segons consta en el testament de Bartomeu Soriano (vegeu la nota 117), Agustí Soriano començà a formar part de l'equip del seu pare l'any 1707, quan només tenia onze anys.

L'any 1711, quan Girona ja havia caigut en poder de les tropes borbòniques, Bartomeu Soriano s'absentà un altre cop de la ciutat una llarga temporada. El mes de novembre de l'esmentat any es pot documentar la presència del mestre de cases a Barcelona,¹¹² on potser acudí amb la finalitat principal de gestionar davant de l'administració austriacista –en nom propi i d'altres operaris– el cobrament dels darrers treballs efectuats en les fortificacions de Girona durant els mesos que precediren la capitulació de la ciutat.¹¹³ Poc després, es desplaçà a Vilanova de Cubelles per resoldre diversos afers familiars amb la vídua del seu fill Josep i liquidar els negocis del difunt, tasques a les quals, com ja hem exposat, dedicà part dels mesos de febrer i març de 1712.¹¹⁴ Ignorem en quina data retornà a Girona, però no podem documentar cap nova actuació seva a la ciutat fins avançat l'any 1713, quan Pere Garau, Jaume Mir i la vídua de Josep Mir, a causa probablement del resultat incert de les gestions realitzades a Barcelona, li transferiren, a canvi d'una compensació econòmica, el dret a cobrar qualsevol quantitat que encara haguessin de percebre pels treballs de fortificació mencionats més amunt.¹¹⁵ No consta si la considerable inversió que exigí a Bartomeu Soriano aquesta operació li reportà algun benefici, tot i que és improbable que fos així atesa la imminent derrota dels partidaris de l'arxiduc.

Sembla que després del 1713 el mestre de cases no tornà a allunyar-se de Girona i, per raó de les xacres pròpies de la seva avançada edat, anà deixant progressivament la responsabilitat de les obres que tenia en procés d'execució en mans d'Agustí Soriano, que per poder assumir sense cap limitació les obligacions contretes pel seu pare ingressà al gremi de mestres de cases i picapedrers de la ciutat el 25 de març de 1716,¹¹⁶ uns mesos abans de complir els vint anys. Ben aviat, Bartomeu Soriano es veié afectat per una

¹¹² Vegeu la nota 98.

¹¹³ Diversos artífexs que participaren en les obres de fortificació assignaren poders a Bartomeu Soriano perquè pogués cobrar en nom seu les quantitats que encara se'ls devia: AHG, notarians, Girona 3, not. Ramon Vila, *Manual*, 1711 (Gi-3 727), s.f.: 8 de febrer (Pere Garau i la vídua de Josep Mir), 20 de març (Jaume Mir) i 5 de maig de 1711 (Pere Mauri, serrador), i Girona 7, not. Joan Andreu, *Manual*, 1711-1713 (Gi-7 433), s.f.: 30 d'agost de 1711 (Pere Mauri i Joan Gubal, serradors).

¹¹⁴ Vegeu les notes 102, 103 i 104.

¹¹⁵ AHG, notarians, Girona 3, not. Ramon Vila, *Manual*, 1713 (Gi-3 729), s.f.: 20 de març, 25 d'abril i 3 de maig de 1713.

¹¹⁶ Vegeu la nota 10.

greu malaltia que l'incapacità per desenvolupar qualsevol treball i, sentint propera la fi dels seus dies, el 23 de setembre de 1717 dictà testament davant d'un notari gironí.¹¹⁷ En el document, d'acord amb l'ordre successori habitual, nomenà hereva universal la seva néta Margarida, filla de Josep Soriano, però assignà elevades sumes de diners als dos fills vius, Francesc –llavors resident a Barcelona– i Agustí. Fou especialment generós amb aquest últim, al qual, segons deixà escrit, considerava mereixedor del llegat «en remuneració dels molts y bons serveys que de ell tinch rebuts, de la despesa y aliments necessaris que en diferents anys ab son treball me ha subministrats en ma crescuda edat y del molt que me ha ajudat y acistit en mos treballs». La mort arribà a Bartomeu Soriano el mes de juliol de 1718¹¹⁸ i, tot seguit, Agustí Soriano assumí tant de manera efectiva com nominal la direcció del negoci familiar i no tardà a gaudir de la consideració professional que fins llavors havia tingut el seu pare, convertint-se en un dels mestres de cases –sovint qualificat com a arquitecte– amb més prestigi de Girona durant el segon quart del segle XVIII.

APÈNDIX DOCUMENTAL

DOCUMENT 1

21 de novembre de 1675

Bartomeu Soriano, mestre de cases domiciliat a Tortosa, s'obliga a acabar el pedestal de pedra del retaule major de l'església parroquial de Santa Eulàlia d'Esparaguera.

Die XXI mensis novembris anno a Nativitate Domini MDCLXXV.

Sobre las cosas devall escritas, per y entre lo reverent Pau Vaccarissas, prevere, Joseph Aguilera, Bernat Montariol y Salvador March, obrers del retaule major de la iglésia parrochial de Sancta Eulària de la vila de Esparaguera, del bisbat de Barcelona, de una part, y Bartholomé Soriano, mestre de cases, habitant en la ciutat de Tortosa, de part altre, són estats fets, pactats, firmats y jurats los pactes y capítols següens:

¹¹⁷ AHG, notariais, Girona 3, not. Ramon Vila, *Quart llibre de testaments, 1715-1733* (Gi-3 752), f. 41r-44r.

¹¹⁸ El mes i l'any de la mort del mestre de cases, però no el dia, consten en el testament (vegeu la nota anterior).

Primerament, és pactat entre ditas parts que per lo que los dits senyors obrers prometan baix ab lo subsegüent capítol donar y pagar a dit Bartholomé Soriano y als officials treballaran en la baix escrita fàbrica y altrament, convé y en bona fe promet lo dit Bartholomé Soriano a dits senyors obrers que acabarà y perficionarà lo peu de pedra il·lustrada del retaule major de la parroquial iglésia de Sancta Eulàlia de la vila de Esparaguera, assentant aquell ab tota perfectió, de la disposició de la qual obra se haje de fer entre ditas parts, com de y ab lo present la una part al altra fer prometen, acte a part antes de comensar dita obra, la qual disposició, modo, forma y pactes en dit acte fahedor apposadors dexan las ditas parts a coneguda del pare fra Joseph de la Concepció y dels officials escultors que treballan lo retaule de dita iglésia, donant-los facultat y poder per dit efecte qual de dret y altrament convinga y menester sia, lo qual acte prometan firmar ab totes las clàusulas y obligations seran necessàries y conforme a semblants actes de ajustos són estilades posar, la qual pedra o peu de retaule promet dit Bartholomé Soriano il·lustrar, posant-hi tots los materials y ferramenta a sos propis gastos y despesas de ell, dit Bartholomé Soriano, havent dits senyors obrers de donar-li tota la pedra y manobra per dit efecte necessàries a peu de obra a propis gastos y despesas de la universitat de la present vila de Esparaguera.

Ítem, és pactat y ajustat entre ditas parts que per rahó y ocasió de la promesa per dit Bartholomé Soriano ab lo prop precedent capítol feta hagen y sien tinguts y obligats, com de y ab lo present los dalt dits senyors obrers en dit nom convenen y en bona fe prometan al dit Bartholomé Soriano, que per los treballs y mans de ell y dos altres officials són necessaris per fer y proseguir la dita fàbrica del sobredit peu de retaula donaran y pagaran a dits tres officials axí treballants, per quiscun dia, trenta reals moneda barcelonesa a rahó deu reals per quiscun official quiscun dia, ultra del qual salari los donaran casa francha per habitar, fent-los exemps de tots talls, tatxas y allotjament de soldats, havent emperò, dit Bartholomé Soriano y los dits dos mestres, de fer-se la despesa a llur propi gasto.

Et ideo nos, dictae partes, scilicet, nos, dicti operarii, dicto nomine, ex una, et ego, dictus Bartholomeus Soriano, partibus ex altera, laudantes praedicta pacta et capitula [...].

Et ut praedicta, *et cetera*, iuramus ambae partes, *et cetera*. Haec igitur, *et cetera*. Actum, *et cetera*.

Testes sunt [...].

ACA, notaries, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castell, *Manual*, 1675 (LLO 334), f. 292v-294v.

* * *

DOCUMENT 2

3 d'octubre de 1681

Bartomeu Soriano, mestre de cases domiciliat a Esparaguera, contracta la construcció del llanternó i coronament del campanar de l'església parroquial de la vila. Seguidament signa àpoca de 100 lliures rebudes el passat mes de juliol, quan començà la feina.

Die 3 octobris 1681.

De y sobre lo fer del llanternó y remate del campanar de la iglésia parroquial de la vila de Esparaguera, per y entre los honorables Joseph Jorba, Juan Bartras y Andreu Estruch, jurats lo any present y corrent de la vila y terme de Esparaguera, de una part, y Barthomeu Soriano, mestre de casas en dita vila de Esparaguera habitant, de part altra, són estats fets firmats y jurats los pactes y capitulacions següents:

Primerament, los dits honorables jurats, fent aquestas cosas en virtut de facultat y potestat a ells donada per lo consell ordinari de dita vila de Esparaguera tingut a [espai en blanc] de [espai en blanc] pròxim passat, com apar en lo llibre de las determinacions de dit consell, en dit nom, donan a fer lo llanternó y remate del campanar de la iglésia parroquial de dita vila de Esparaguera al dit mestre Barthomeu Soriano ab los pactes següents, ço és, que dit Soriano ha de fer y executar dita obra conforme consta en la trassa que conté en tres fulls de paper los quals contenen, ço és, en lo un la superfície o cara de la part de defora, y lo altre la gruxa de parets y volada de vasas y coronisas y cúpula y remate de tot, y lo altre full conté en planta y perfil de la gruxa de la volta y moviment de la obra nova ab la vella, com està notat en dits papers, la qual se ha de seguir en tot y per tot com consta en dits tres fulls de paper y estas capitulacions.

Ítem, que dit mestre Barthomeu Soriano se té de fer vestidas, tot a sos gastos, per a baxar lo llanternó y fàbrica que vuy en dia està asentada sobre de dit campanar, aprofitant tot lo que sie possible tot lo material de ella, tant lo ferro com lo plom, y que tinga cuydado de baxar las campanas de horas y quarts fins sobre la volta, sens que pugan pèndrer ningun encontra.

Ítem, ab pacte que dit mestre Soriano se encarrega que, si acàs se escalabrava o rompia alguna pedra de las que vuy estan asentadas en dit campanar, de tornar-ho a fer y ajustar y asentar conforme està vuy en dia.

Ítem, que después de baxada tota la fàbrica sobredita y picada tota la fàbrica nova, haja dit Soriano de comensar asentar lo arch del anell en la matexa conformitat que està notat en dita trassa, y anant ajustant y asentant sobre de ell totas las filadas de pedra com consta en dita trasa, ab pacte que no y haje de haver pedra xica ni gran que no estiga engafatada ab bona gafa de ferro y emplomadas y ben amarradas unas ab otras, y que ditas gafas se han de engastar dins las pedras mitg grux de dit que no té la gruxa de dita gafa, y en aquex grux sobre la gafa tinga obligació de cobrir-ho de llaca feta sols de cals y oli que quedia ben unit, de manera que la umitat del morté

no puga baxar a rovellar la gafa, y tot lo ferro ques posarà en esta fàbrica té de estar cubert en la matexa conformitat demunt dita, y que en assó no y puga haver falta, per ésser de grandísima conveniència per la execució de dita obra.

Ítem, ab pacte que dit Soriano tinga de posar gafas a todas las pedras de las tres primeras filadas de la volta, ço és, a las pedras fortas, que a las de turo [?] no tindrà que posar-ni.

Ítem, ab pacte que la clau del mitg de la volta té de ser tota de una pessa, accepto lo pom y peu de dit pom, que serà de aram, advertint que lo ques veu en dita clau de aquellās barras que entran dins aquella, la una és lo panell y creu de remate y l'altra és una barra ques posa per la part de baix, la qual barra baixa des de dita clau fins a trobar dos barras encrauadas, com se veu en lo perfil de lletra B, la qual barra servex per a tenir trava dita clau perquè lo exercici del ayre que toca en lo panell no puga sumourer dita clau, advertint que en dita clau se han de asentar y ajustar dos argollas o sèrcols, de ferro lo un de la part de baix y lo altre de la part de dalt ha de ser de bronso, los quals sèrcols han de tenir un bon dit de gruxa y un quart y mitg de amplària, y dits sèrcols han de entrar ben ajustats, un en cada cap, perquè la pedra nos reventia ab lo exercici del ayre que toca en lo panell.

Ítem, ab pacte que dit mestre Barthomeu Soriano té de asentar las dos campanas dels quarts y horas a sos puestos y, juntament, lo tocador de las massas, que quedia del tot perficionat y acabat que no y faltia ninguna cosa, y que per fer forta la campana de las horas haja de posar aquellās dos barras de ferro encrauadas ques veuen en lo perfil de lletra B en lo matex puesto que està dibuxada la campana.

Ítem, que per fer tota la sobredita fàbrica, los dits honorables jurats, en nom de dita universitat, prometen donar al dit mestre Soriano tot lo material, ço és, ferro, bronso y plom; tot lo demés, emperò, ha de posar a sos gastos dit Suriano, y que las pedras no sien caballudas tot lo que sia possible.

Ítem, que dit mestre Barthomeu Soriano se obliga a fer y acabar tota la dita fàbrica dins sinch anys del primer de juliol pròxim passat en havant comptadors, conforme consta en la trassa de dits tres fulls de paper, tant en líneas com en notas, y com consta en la sobredita capitulació y pactes, a ús y costum de bon official mestre de casas y a judicació de dos officials, y estos [...] pagats y satisfets un per cada part, y si feta la obra trobassen que dit Soriano no havia complert en ditas obligacions, tinga obligació y estiga obligat dit Soriano de fer tot lo que dits experts judicaran, y, en cas fos cosa que nos pugués refer en la fàbrica sens desfer-la, se li rellevarà del preu que se li havia de donar lo que judicaran dits experts.

Ítem, los dits honorables jurats, en nom de dita universitat, convenen y en bona fe prometen al dit mestre Barthomeu Soriano que per los treballs de fer y executar tota la sobredita fàbrica li donaran y pagaran mil y sinch-centas lliuras moneda barcelonesa, ço és, per lo primer any, 400 ll. – s., y estas pagadoras per tersas, ço és, 100 ll. – s. de tres en tres mesos, comensant a fer la primera paga de ditas 100 ll. – s. per tot lo primer de juliol pròxim passat, per haver comensat dita fàbrica al primer de dit mes de juliol pròxim passat; altres 100 ll. – s. per tot lo corrent mes de octubre, y axí après consequitivamente de tres en tres mesos altrās 100 ll. – s., y per los restants

quatre anys a rahó de 300 ll. – s. cada any, accepto lo últim any, que sols se li hauran de pagar 200 ll. – s., cobradoras cada any ditas 300 ll. – s. per tersas de quatre en quatre mesos a rahó de 100 ll. – s. per cada tersa, totas las quals cosas prometen fer y cumplir dits honorables jurats, en nom de dita universitat, sens dilació ni excusa [...].

Ítem, lo dit mestre Barthomeu Soriano convé y en bona fe promet als dits honorables jurats que tots los pactes y demás cosas sobreditas que a ell tocan y espectan cumplir, attendrà y cumplirà sens dilació alguna [...].

Ítem, lo dit mestre Barthomeu Soriano confessa y en veritat regonex als dits honorables jurats que ha rebut las ditas 100 ll. – s. barcelonesas per la primera tersa o paga de dita fàbrica cayguda per tot lo mes de juliol pròxim passat. Lo modo de la paga de ditas 100 ll. – s. és que aquellas ha rebudas per mans de Juan Bartras, clavari que fou lo any 1680 de dita vila, pagant per dita universitat y del preu del arrendament de quorantè de dita vila y terme, y axí firma la present àpocha.

Testes sunt [...].

ACA, notarians, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castell, *Esborrany*, 1681 (LLO 340-2), s.f.

* * *

DOCUMENT 3

14 de gener de 1682

Bartomeu Soriano, mestre de cases domiciliat a Esparreguera, contracta la reconstrucció de l'arcada major de l'aqüeducte o «pont nou» edificat en el terme de Sant Pere de Riudebitlles.

Die XIII mensis ianuarii anno a Nativitate Domini MDCLXXXII, in villa Sancti Petri Rivobillarum, diocesis Barchinonae.

Sobre lo concert de la redificació de la arcada major del pont de pedra construït y edificat en lo terme de Sant Pere de Riudebilles, bisbat de Barcelona, per y entre los honorables jurats y singulars homens de dita vila de Sant Pere, los noms y cognoms dels quals baix en las firmas se continuaran, y lo molt reverent pare fra Thomàs Sala, majordom major del monastir de Nostra Senyora de Montserrat, de una part, y Barthomeu Soriano, mestre de casas habitant en la vila de Sparaguera, de part altra, per y entre dites parts són estats fets, pactats, firmats y jurats los capítols y pactes següents:

Primerament, lo dit mestre Barthomeu Soriano promet y se obliga a tornar a bon estat segons la obra demana la arcada primera que està spallada del pont de

pedra construït y edificat en lo terme de Sant Pere de Riudebilles, posant dit Soriano tots los materials, com són pedra, cals, arena, fusta, claus per las vestidas y altres qualsevols cosas necessàries per dita fàbrica, y mans de mestre y manobras, tot a costa y gasto de dit Barthomeu Soriano, ab pacte emperò que dits jurats y universitat de dita vila de Sant Pere li hagen de donar la cals, pedra, fusta, claus y altres materials y cosas que buy en dia tenen pervingudas per lo pilar que se havia comensat a fabricar al mitg de dita arcada.

Ítem, ab pacte y condició que tots los particulars y habitants en dita vila y terme de Sant Pere, per temps de setze anys del dia que dita arcada se comensarà a redificar en havant comptadors, en satisfacció del que dit mestre Barthomeu Soriano gastarà en dita fàbrica y obra, hagen y sien tinguts y obligats en pagar vuyt diners a més dels quatre diners per quartera de blat que moldran en lo molí fariner que dit Soriano té y posseheix en dit terme de Sant Pere, que seran un sou per cada quartera de blat que moldran, y finits dits setze anys no tingan obligació dits particulars y universitat de pagar per ditas multuras sinó los quatre diners per quartera de blat, com sempre se és acostumat.

Ítem, ab pacte que los particulars de dita vila hagen de comensar a pagar dits dotze diners per quartera de blat que moldran del dia present en havant o bé del dia que dita fàbrica se comensarà en havant y per temps de dits setze anys, y que dit mestre Barthomeu Soriano tinga obligació y estiga obligat en acabar dita obra dins vuyt anys.

Ítem, ab pacte que durant dits setze anys no pugan per via directa ni indirecta los particulars de dita vila y terme de Sant Pere anar a mòldrer a altres molins, sinó que hagen de mòldrer en lo molí de dit Soriano en pena de quinze sous per quiscú y per quiscuna vegada que lo contrari farà qualsevol particular de dita vila, aplicadors dits quinze sous, so és, una part a la obra de la iglésia de dita vila, altra al official o balle que farà la exequutió y la tercera al dit mestre Barthomeu Soriano, la qual pena se imposan dits particulars sobre sí y llurs béns durant dits setze anys y no més.

Ítem, ab pacte que durant los dits primers vuyt anys de dita fàbrica lo dit Soriano sie franch de talls y soldats y franch de pagar altres pechos de la vila en quant a sa persona y família en cas vaje a habitar y fer son domicili en dita vila, en quant, emperò, a las terras que té en dit terme haje pagar conforme las tatxas se li faran.

Ítem, ab pacte que los particulars que tindran alguna padrera que la pedra serà al propòsit per dita fàbrica y redificació de arcada, no pugan fer impediment algú al dit mestre Barthomeu Soriano de pèndrer y arrencar la pedra que haurà menester per dita obra sens pagar cosa, ab que no donia dany algú als amos de ditas pedreras.

Ítem, ab pacte que dita vila y particulars de aquella durant dits setze anys hagen de tenir en bon orden y mantenir la síquia y resclosa de dit molí conforme se acostuma.

Ítem, ab pacte que, en cas que dit mestre Barthomeu Soriano no tinga moliner pràtich y que no tractàs bé als particulars de dita vila, en tal cas se li haje de donar requesta al dit Soriano que posia moliner pràtich y de tota satisfacció, que tractia bé la gent y que, requestat que sia, haje de cercar moliner pràtich dins quinze dies y

que estiga a judici de la major part del concell general de dita vila de fer tràurer dit moliner per si acàs no era pràtich de mòdrer.

Ítem, ab pacte que, quant dit Soriano llevarà la aygua per donar remato a dita arcada, haje de ser en temps que no done perjudici als particulars de dita vila y que la aygua no puga estar més de quinze dies a passar per a regar.

Ítem, lo dit pare fra Thomàs Sala, majordom major del monastir de Nostra Senyora de Montserrat, attenent y considerant que dita obra y redificació de arcada redunda en benefici del monastir de Montserrat per ocasió que podent passar la aygua per dit pont se podran regar molt més las terras del terme de dita vila y, per consegüent, se vindrà a tràurer major arrendament dels delmes y primícias de dit terme, lo que vuy nos pot alcansar per la difficultat tenen los particulars de dita vila de poder regar llurs terras per la ruyna y devastació de la primera arcada de dit pont y també per altras rahons que se han ponderadas en benefici de dit monastir de Montserrat rehedificant-se dita arcada, per tant, convé y en bona fe promet al dit mestre Barthomeu Soriano que en adjutori dels treballs y gastos de dita obra li donarà y pagarà en nom de dit monestir de Montserrat vuytanta-tres lliures moneda barcelonesa, ço és, trenta-y-tres lliures per tot lo mes de agost primer vinent del corrent any mil sis-cents vuytanta-y-dos; ítem, disset lliures per tot lo present any mil sis-cents vuytanta-y-dos, y las restants trenta-y-tres lliuras per tot lo any mil sis-cents vuytanta-y-tres, ab obligació dels béns y rendas de dit monastir, mobles e immobles [...].

E los dits honorables jurats y particulars de dita vila de Sant Pere, los noms y cognoms dels quals baix en las firmas se continuaran, llohant y approbant las cosas demunt ditas y acceptant aquellas, convenen y en bona fe prometen al dit mestre Barthomeu Soriano que tots los pactes demunt dits que a ells tocan y spectan cumplir attendran y cumpliran [...].

Ítem, lo dit mestre Barthomeu Soriano, llohant y approbant totas las cosas demunt ditas y acceptant aquellas, convé y en bona fe promet als dits honorables jurats y particulars de dita vila de Sant Pere y al dit pare fra Thomàs Sala, majordom major de dit monestir de Montserrat, que tots los pactes demunt dits que a ell tocan y spectan attèndrer y cumplir attendrà y complirà [...].

Testes firmæ [...].

ACA, notarians, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castell, *Manual*, 1682 (LLO 341-1), f. 46r-50r.

* * *

DOCUMENT 4

8 d'abril de 1682

Josep Juli, mestre de cases de Barcelona, i Bartomeu Soriano, mestre de cases domiciliat a Esparreguera, contracten el recobriment amb pedra negra i jaspi vermell de Tortosa de la part inferior del mur de la capella de santa Gertrudis de l'església del monestir de Nostra Senyora de Montserrat.

Dicto die [8 d'abril de 1682] in dicta villa [Esparreguera].

De y sobre lo preu fet del circuit de la capella que novament se ha de ciruir en la iglésia de Nostre Senyora de Montserrat sots invocació de santa Geltrudis, que és la capella segona entrant en dita iglésia a la mà dreta, per y entre lo pare fra Thomàs Sala, monge y majordom major del dit monestir de Montserrat y procurador general del iHustre abat y convent de dit monastir, com de sa procura consta en poder de Pau Pi, notari de Barcelona, a trenta-hu de novembra mil sis-cents vuytanta-y-hu, en dit nom, de una part, y Joseph Juli, mestre de casas, ciutadà de Barcelona, y Barthomeu Soriano, també mestre de casas, habitant en la vila de Esparaguera, de part altre, són estats fets, pactats, firmats y jurats los capítols y pactes devall escrits y següents:

Primerament, ab pacte y condició que dits Joseph Juli y Barthomeu Soriano hagen de ciruir dita capella de santa Geltrudis de pedra de jaspe negra y vermell de la matexa alsada que té la capella de sant Bernat de dita iglésia y que a la paret de la part dels confessoraris hi haja de haver tres divisions de jaspe negra, com los de dita paret de la capella de sant Bernat de dita iglésia, sinó que com en la de sant Bernat hi ha una guleta alreudador dels quadros, en la de santa Geltrudis hi ha de haver un bocellet ab dos filets y, enmig de cada quadro, un òbalo o un corason de jaspe vermell de Tortosa embutits, repartits alternativament, y alreudador de cada coraçon o òbalo, una faxa de tres quarts de ample de jaspe vermell, y que tota la dita obra de jaspe negra haja de estar encaxada dintre las parets conforme està la de la capella de sant Bernat.

Ítem, que a la paret del enfront del altar hi haje de haver quatre divisions de quadros perquè lo portal del passadís ja fa com si ni hagués sinch, com en dita capella de sant Bernat, y ab los òbulos o coraçons en cada quadro, com en la part dels confessoraris.

Ítem, que lo pedestral de la rexa han de fer dits oficials de jaspe negre, resaltada la mollura en cada endret de las quatre columnas de la rexa, y en cada pedestral de columna y en cada quadro de entre las dos columnas de cada costat, un òbulo de jaspe vermell per la part de dintre de la capella, però en la part de defora sens embotit algú.

Ítem, que dits oficials hagen de fer los grahons per entrar en dita capella de jaspe negre, com los de sant Bernat.

Ítem, que los dos pedestrals de jaspe negre per lo retaula hagen de ser de la alsada de la mesa del altar, y que y haje de fer un embutit a cada cara de las ques veuran de òbolo o de coraçon o de gra de ordi.

Ítem, que en lo vàcuo que y haurà entre lo altar y la rexa se haje de fer un quadro de jaspe negre com en dita capella de sant Bernat, ab un embotit.

Ítem, que la basa del redador de la dita capella ha de ser com la de sant Bernat.

Ítem, que la coronisa que ha de ramatar de part de alt la obra de jaspe negre se ha de fer ab la molluras assenyaladas en la lletra A, y la frisa de dita coronisa ha de ser de jaspe vermell tot alrededor de las parets ahont hi ha jaspe negre en lo alt.

Ítem, que lo paviment de dita capella han de fer de paviments negres y vermells quadrats de dos palms en quadro, picats y esmolats sens llustre, assentats per diagonal a punta de diamant.

Ítem, que hagen de fer la peanya del altar rodada de jaspe negre ab llustre per devant de un palm de estreta y lo demás enllosat conforme lo paviment.

Ítem, que tot lo jaspe negre y vermell de les parets, rexa y pedestals del altar ha de ser llustrat com lo de dita capella de sant Bernat.

Ítem, que dits oficials no tingan obligació de posar en dita obra pedras més grans de las que podrà portar una cavalcadura.

Ítem, ab pacte que dits oficials hagen de fer tota la sobredita obra, ab obligació de arrencar y trencar la pedra negra y de jaspe vermell de Tortosa, portar-la y assentar-la en dita capella y il·lustrar dita obra tot a gasto de dits oficials, de tal manera que dits oficials hagen de donar dita obra perfectament assentada a son càrrech y gasto.

Ítem, ab pacte que dit pare majordom promet donar a dits oficials tota la pedra negra serà menester per dita obra de la pedrera que dit monestir té en lo terme de Esparguera, sens fer-los pagar cosa alguna.

Ítem, que dit pare majordom promet als dits oficials de donar-los tota la cals y arena que serà menester per assentar dita obra y, juntament, los promet donar habitació o aposentos, llits y robas de llit tot lo temps que estaran en assentar dita obra, brunyan y donaran llustre y perficionaran la pedra o jaspes per dita obra, tant per dits oficials com per sos fadrins.

Ítem, que dits oficials hagen de donar assentada y perficionada tota la dita obra dins dos anys del dia que sels farà la primera paga de dita obra en havant comptadors, y que hagen de exequutar dita obra ab tota perfectió y a judici de dos oficials pràctichs de dita obra, ço és, un per cada part elegidors.

Ítem, ab pacte que dit pare majordom promet als dits mestre Joseph Juli y mestre Barthomeu Soriano que per tota la sobradita obra y fàbrica los donarà y pagarà tres mil y tres-centas lliuras moneda barcelonesa en esta forma, ço és, mil y quatre-centas lliuras de comptants lo die comensaran dita obra; mil lliuras a mitja obra, y las restants nou-centas lliuras acabada y assentada dita obra y visurada aquella per los experts que anomenaran ditas parts, las quals mil y tres-centas lliuras, venint a terme ditas pagas, donarà y pagarà a dits oficials, ço és, en quant a dos mil y cent lliures de consemblants que la senyora Mariàngela Grosso, viuda, té entregadas al senyor Gabriel Amargós, quondam, ciutadà de Barcelona, a efecte de servir dita quantitat per la sobredita obra y fàbrica de dita capella, inseguint dit Amargós lo orde a ell donat per lo capità Francisco Canal, de la ciutat de Civilla, a dinou de maig mil sis-cents vuytanta, y lo dit Canal inseguint lo ordre del pare fra Joseph Cortés, monjo de dit monastir de Montserrat y

prior de la iglésia de Nostre Senyora de Monserrat de la Ciutat de México, en la Índia, donat als vint de maig mil sis-cents setanta-nou, com de tot apar més llargament en la àpoca y acte de obligació simul per dita senyora Grosso firmat a favor del pare fra Jaume Vidal, monjo de dit monastir de Monserrat, en poder de Jacinto Sescases, notari públich de Barcelona, als vint de octubre mil sis-cents vuytanta-y-hu, y les restants mil y docentas lliuras a compliment de ditas tres mil y tres-centas lliuras promet pagar dit pare majordom als dits oficials de diners que se estan aguardant del dit capità Francisco Canal, de la ciutat de Civilla, per dita obra y a ell remesos per dit fra Joseph Cortés, y ditas mil y dos-centas lliuras cobradas que sian per dit pare majordom o altre persona per son compte del dit capità Canal se obliga pagar dit pare majordom de la segona y última paga de dit preu fet y no altrament.

Ítem, ab altre capítol, lo pare fra Jaume Vidal, monjo profés de dit monastir de Monserrat, fent estas cosas de llicència a ell de paraula concedida per lo il·lustre pare fra Francisco Albià, abat de dit monestir de Monserrat, vol y concent que las dos mil y cent lliuras que dita senyora Maria Àngela Grosso li ha de donar y entregar en virtut del sobre chalendat acte de obligació rebut en poder de Jacinto Sascasas, notari de Barcelona, a vint de octubre mil sis-cents vuytanta-y-hu, se donian y paguian y entreguian als dits mestre Joseph Juli y mestre Barthomeu Soriano venint a terme las pagas de dit preu fet, per ésser voluntat de dit pare fra Jaume Vidal que ditas dos mil y cent lliuras se donen y paguen als dits oficials a fi y effecte de dita obra.

E lo dit pare majordom, llohant y aprovant totas las cosas demunt ditas y aquellas acceptant, convé y en bona fe promet als dits mestre Joseph Juli y mestre Barthomeu Soriano que tots los pactes demunt dits que a ell tocan y espectan cumplir, attendrà y complirà [...].

Ítem, los dits mestre Joseph Juli y mestre Barthomeu Soriano convenan y en bona fe prometan al dit pare fra Thomàs Sala, majordom major y procurador general de dit monestir, encara que absent, que tots los pactes y condicions demunt dits que a ells tocan y espectan cumplir, attendran y compliran [...], y per major seguretat donan per fermanças y principals pagadors, ço és, lo dit mestre Joseph Juli, per sa part, a Benet Juli, també mestre de cases de Barcelona, son fill, y lo dit mestre Barthomeu Soriano, per sa part, a mestre Jaume Arnaudies, també mestre de cases de Barcelona, absents, devall emperò acceptants [...].

Ítem, és pactat y concordat entre ditas parts y de voluntat de dit pare majordom que dit mestre Joseph Juli y mestre Barthomeu Soriano, per rahó y causa de dita obra, se obligan a fer-ne cada hu de ells la mitat, y la sobredita obligació se entén ésser feta cada hu de ells per la mitat tant solament y que ab la matexa conformitat se hajan de partir ditas tres mil y tres-centas lliuras del preu fet de dita obra venint los terminis de las pagas de dita obra.

Testes firmæ [...].

ACA, notarians, districte de Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, not. Pau Castell, *Manual*, 1682 (LLO 341-1), f. 82v-86v.

DOCUMENT 5

22 de gener de 1693

Referència al contracte signat per Bartomeu Soriano per a l'acabament del campanar de l'església parroquial de Sant Antoni de Vilanova de Cubelles. (El llibre on figurava el text complet del document no s'ha conservat.)

Die XXII mensis ianuarii anno 1693.

Los honorables senyors rector, jurats y obrers y demás anomenats per la fàbrica del campanar an donat la hobra per a fer a Barthomeu Soriano, mestre de casas, com consta dels pactes en lo plech de las concòrdias. Per ser acte de capítols ses pasat allí y no assí, y aquesta nota se fa per a que se puga trobar millor, y quan se regularà lo present manual sie posat així mateix la dita nota.

ACGAF, notarians, Vilanova i la Geltrú, not. Ramon Martí, *Manual*, 1693 (113 AHM), f. 28r-28v.

* * *

DOCUMENT 6

29 d'octubre de 1703

Escrit dirigit al Consell de Cent de Barcelona per Bartomeu i Josep Soriano, Miquel Llavina i Andreu Sala oferint-se a continuar l'obra del retaule de sant Oleguer de la catedral de dita ciutat.

Excel·lentíssim senyor:

En execució del resol't y deliberat per Vostra Excel·lència lo dia 27 de setembre del corrent any 1703 se han conferit las personas avall firmades ab los Excel·lentíssims Senyors Concellers y personas de la junta de la fàbrica del retaule del gloriós sant Oleguer y, després de ohida la dita resolució per Vostra Excel·lència feta acerca la continuació de la fàbrica de dit retaule, servint lo mateix paviment y demás obra se troba fins vuy feta y assentada, sens mudar-se cosa alguna de ella, y havent-se fet compèndrer a ditas personas si se podria continuar ab tota firmesa y segons art la fàbrica de dit retaule en lo modo y forma està principiāt y si ditas personas enpendrien la continuació de dit retaule segons la traça antigua de número 4, ab la qual se començà dita obra, y havent oyt ditas personas tot lo demás que per los dits Excel·lentíssims Senyors Concellers y personas de dita junta los és estat referit y explicat acerca la continuació de la fàbrica de dit retaule, diuhen y fan relació a

Vostra Excel·lència las personas baix firmades que per moltes y diferents vegades han regonegut y midit la planta del paviment o pedestral que vuy se troba fet per la fàbrica de dit retaule y han trobat estar segons art i regla, y per la firmesa y estabilitat de sa continuació troban tenir encara més del que la regla demana, y, per lo tant, empendran la fàbrica de dit retaule del gloriós sant Ologuer continuant aquella y proseguint sobre lo dit paviment o pedestral que vuy se troba fet y assentat, sens mudar ni llevar cosa alguna de ell y proseguint la fàbrica de dit retaule segons se troba delineada y trassada ab la sobredita trassa de número 4 que fou elegida per fer-se dit retaule, oferint donar a Vostra Excel·lència aquella seguretat que millor a Vostra Excel·lència aparegue per lo desempeño del que ditas personas ofereixen a Vostra Excel·lència per la firmesa y estabilitat de dita obra.

Y en resposta del que a dites persones se ha fet compèndrer per a que explicassen quant, poch més o menos, seria lo cost de la dita obra per la continuació de dit retaule, ha aparegut a ditas personas posar en la alta comprensió de Vostra Excel·lència no ésser possible al present poder-se fer tanteo del cost y valor de dita fàbrica y, per lo tant, ofereixen ditas personas enpèndrer dita fàbrica, tant lo que toca a obra de mestre de cases com a escultura y arquitectura, en lo mateix modoy forma que Vostra Excel·lència ho executà y disposà al temps se féu lo dit paviment o pedestral, seguint en tot lo que sia del mayor agrado de Vostra Excel·lència.

Y aixís ho sentan y firman de las pròprias mans en Barcelona als 29 de octubre de 1703.

Bartolomé Soriano, mestre de casas

Miquel Llavina, escultor

Andreu Sala, escultor

Joseph Soriano, mestre de casas

AHCB, Fons Municipal, Consell de Cent, *Registre de deliberacions, 1702-1703* (1B. II.212), entre f. 374v i 375r.

DOCUMENT 7

22 de novembre de 1699

Josep Soriano i Pau Trilles, mestres de cases de Vilanova de Cubelles, estableixen les funcions que ha d'assumir cada un d'ells en la construcció de l'església parroquial de Santa Maria de la Geltrú, a la qual prèviament s'han obligat.

Die XXII mensis novembris 1699.

Nos, Iosephus Suriano, magister domorum Villae Novae Cubellorum, Barchinonae diocesis, et Paulus Trilles, etiam magister domorum dictae villae, convenimus et bona

fide promittimus inter nos uti socios sumus faciendi ecclesiae parrochialis parrochiaie Beatae Mariae de Geltrude, promittimus inter nos tenere pactis sequentibus, videlicet:

Primo, ab pacte que nosaltres nos partim de fer la maitat de la iglésia, com és de mig a mig, attenant del portal major al presbiteri.

Ítem, que cada qual puga posar per sa part la gent que voldrà.

Ítem, que quiscuna de las parts tinga obligatió de acistir un mes a la obra.

Ítem, que per la cobransa dels diners tinga de ésser per iguals parts.

Ítem, que quant se hauran de fer vestidas se hajan de ajudar lo un al altre.

Ítem, que si ninguna de las parts volia trasar plantajar, que hajan de acistir los dos.

Ítem, que sempre y quant ninguna de las parts faltàs eo morís, que lo que viurà tinga obligatió de acabar la hobra y que, així mateix, tingan obligatió, sent absent lo un, que lo que serà present eo en la vila, de acistir en aquella, y que puga comendar tant a la una part com a la altre, y que semptra y quant se sdevingués que si algun fadrí no tingués lo degut respecta tan al un com al altre, que ajustats los dos lo pugan despadir.

Y ab dits pactes y no sens aquells se prometen las ditas parts las ditas cosas fer valer y tanir, tant la una part com la altre, sots obligatió de tots y sengles béns seus [...].

Testes sunt [...].

ACGAF, notariais, Vilanova i la Geltrú, not. Ramon Martí, *Manual*, 1699 (115 AHM), f. 216v-217v.